

קונטרס

אאלפך חכמה

בלבבי משכן אבנה

אוצר האותיות

ערך ברך

תורה לשמה

תורת שעשועים

לא מונה כלל

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולהוסיף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקישים: כוכביות [*]
סולמית [#] -<
[מספר שיעור] -<
סולמית [#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'אאלפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
ישלח בקשה במייל:
bilvavi231@gmail.com

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן ליצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

תוכן העניינים

"בא אל התיבה"

ערך ברך

עבודה

בִּלְבָבִיפְדִיָּה עֲבוּדַת ה' בֶּרֶךְ ז

בִּלְבָבִיפְדִיָּה עֲבוּדַת ה' תַּמְצִית שִׁיעוּר טז

מחשבה

בִּלְבָבִיפְדִיָּה מַחְשְׁבָה בֶּרֶךְ כא

סוּגִיּוֹת בַּמַּחְשְׁבָה בֶּרֶךְ ל

ר"א שערים

צִירוֹף ב-ר / ב-כ / ר-ך לט

קבלה

בִּלְבָבִיפְדִיָּה קִבְלָה בֶּרֶךְ מה

מִלּוֹן עֲרִכִּים בַּקִּבְלָה בֶּרֶךְ מט

ארמית

מִלּוֹן עֲרִכִּים בְּאַרְמִית בֶּרֶךְ-בוּרֶךְ-בוּרְכָתָא-בְּרַכְיָה נא

מדור עבודה

בלבביפדיה עבודת ה'

ברך

בלבביפדיה עבודת ה'

תמצית שיעור

בלבביפדיה עבודת ה'

ברך

הכריעה, והרי מקום הרגליים זה מקום כח הביטול כדברי רבותינו כידוע ששם מתגלה ההוד מלשון הודאה, וכיון שההודאה ששייכת למקום הברכיים, נמצא שדייקא בברכיים מונח כח של ברכה כיון שכל הודאה גורמת לשפע הנמשך מכח כך שהאדם מודה.

ועל אף שכפשוטו יש גם כח של הודאה על האמת וכח של 'הודאת בעל דין', אבל בשורש העליון, מציאות ההודאה היא מה שהאדם מודה אליו יתברך שמו, ומכח ההודאה הוא חוזר ומושך שפע ממנו יתברך שמו.

והדוגמא הברורה והפשוטה לדבר הוא בלשון הגמ' הידועה "מודה על לשעבר וצוהק על העתיד לבוא", אז כפשוטו, זה הסדר הנכון, קודם להודות על מה שהוא קיבל ואז לבקש על העתיד, אבל בעומק יותר, מהו הכח לבקש על העתיד ולמשוך שפע בבחינת ההברכה והמשכת שפע שבברכה? - מכח שהוא מודה על לשעבר, יש לו כח למשוך שפע חדש של ברכה לעתיד.

וזה הכריעה שאנחנו כורעים ב"מודים אנחנו לך", שאז, מכח הכריעה ב'מודים', אנחנו מושכים שפע, - וכפי שמבואר במטבע הברכה כל פרטות ההודאה "על חיינו המסורים בידך" וכו' ואז אומרים "ועל כולם יתברך ויתרומם שמך" וכו' שחוזרים בחזרה ומושכים משם שפע ממנו יתברך שמו.

וא"כ, פעולת הכריעה בברכיים, היא דייקא זאת שמושכת את שפע הברכה מלעילא לתתא.

כח הברכה שבמקום בין הברכיים

בבחינת 'הי מקורך ברוך'

ברך כמו שנאמר בקרא (בראשית ג, כג) "ולדו על ברכי יוסף" וכן בפסוק בישעיה (מה, כג) לי תכרע כל ברך". וכפשוטו ממש, בָּרַךְ היא מאותו שורש של בָּרַךְ מלשון ברכה, והיינו משום שהברכה השורשית זוהי הברכה הראשונה שנאמרה בתורה ביום חמישי וביום שישי דמעה בראשית "פרו ורבו" (שם א, כב-כח) שזוהי כח הברכה המתגלה במקום הברכיים, ושם מקור הברכה שבאדם בבחינת 'הי מקורך ברוך' והיינו משום שבמה שהאדם מוליד ויש בו מקום של התפשטות, זהו מקום הברכה וההברכה שבאדם.

ובעומק, יש את הברכיים ויש את מה שנמצא בין הברכיים, וכח הברכה שמתגלה באדם מתגלה במקום בין הברכיים, אלא שמכח הברכה שחלה באדם במקום בין הברכיים, על שם כן הַפֶּרֶךְ נקראת בָּרַךְ משום ששם מקום הברכה.

כח הכריעה שבברכיים בברכת מודים

מושכת שפע ברכה

ובדקות יותר, הרי כפי שהוזכר מהפסוק בישעיה פעולת הכריעה מתייחסת לברך אבל בעומק עיקר הגילוי שמתגלה יחס בין הברכיים למציאות של ברכה הוא בברכת 'מודים' שבשמונה-עשרה שיש דין לכרוע בתחילת ברכת מודים ובסופה: והיינו משום שבברכיים מתגלה הברכה ולכן אומרים 'מודים' בשעת

^א כמו במטבע הברכה בתפילת שמונה עשרה "ברך עלינו".

^ב כפי שנתבאר לעיל בערך 'בָּרַךְ'.

^ג מלבד דין הכריעה לברכת אבות בתחילתה וסופה.

וישנו הבדל יסודי בין הכריעה המתגלה בראש לבין הכריעה המתגלה בברכיים, אופן עמידתו של הראש שבאדם מצד טבעו הוא לעמוד באופן ישר, אלא שבשעת כריעה הוא מוריד את ראשו אבל זה תנועה זמנית שקיימת כל זמן הכריעה.

מה שאין כן בתנועת הרגליים של האדם, הרי הקיפול שלהם לא מתגלה רק בשעת כריעה כמו בארבע כריעות שבשמו"ע וכדו' אלא זה מתגלה גם בכל פעם שהאדם יושב שהיא אחת מהצורות הטבעיות של האדם, שהרי בכללות ממש ישנם שני מצבים כללים בצורת הגוף שהאדם נמצא בהם או שהוא נמצא במצב שהוא עומד או שנמצא במצב שהוא יושב, וא"כ, על אף שבעמידה, האדם עומד בקומה ישרה על דרך כלל, אך כשהוא יושב יש קיפול של הרגליים [אף שחלקו העליון של גופו נשאר כמו בצורה של עמידה].

נמצא שבמציאות הקיפול שמתגלה בברכיים יש שני אופנים של רכות, אופן של רכות שמתגלה בכריעה שאז הקיפול הוא רק לשעתו כמו שנתבאר בכריעה שבראש, אבל יש עוד אופן של רכות בכל פעם ופעם שהאדם יושב שצורת ישיבתו היא באופן שהוא מקפל את ברכיו, ומצד כך, הרכות שמתגלה בברכיים היא לא רק בתנועה שהוא בא להתבטל למישהו אחר בבחינת 'כי לך תכרע כל ברכ' כשכורעים להקב"ה [או כשכורעים למלך וכדומה], אלא בקיפול שמתגלה בישיבה מונחת תפיסה נוספת ברכות שבברכיים, שהאדם מקפל את החלק התחתון של הגוף דהיינו את מקום רגליו וע"י כן הוא יושב, וההגדרה היא בעומק שהחלק התחתון של הגוף בטל לחלקו העליון.

כמו שבכריעה שהוא כורע ב'מודים' הוא

כלומר - כריעת הברכיים היא אופן שהתחתון מתבטל לעליון, ולכן, מכח כך הוא חוזר ומושיך שפע מן העליון לתחתון.

וא"כ, בפנים הראשונות שנתחדדו - הברכיים הם שורש מקום הברכה וזה מתגלה דייקא אצל יוסף שמידתו היא כח ההולדה של 'פרו ורבו', ולכן דוקא אצלו נאמר בתורה הלשון של ברכיים משום שממנו נעשה שורש של מציאות הברכה.

עומק שתי הרכויות שב'ברך' - ביטול לעליון ממנו וביטול של מקום הרגליים לחלקו העליון של הגוף

ובפנים נוספות, מה שהברך נקראת ב'רך זה נוטריקון ב'-רך מלשון של רכות, וההגדרה פשוטה וברורה - דבר קשה איננו מתבטל ורק דבר רק הוא מתבטל, ולכן, כיון שכל כריעה זה הודאה וביטול, לכן זה תנועה שמונחת דייקא בדבר שיש בו רכות, - ועל שם כן הברך נקראת א"כ, ב'רך מלשון רכות, משום שבברך מונחת תפיסה של תנועת רכות.

אבל בעומק, הרי יש בברך ב'-רך, דהיינו רכות נוספת שמתגלה בתוך הרכות, כלומר, יש דבר שהוא רך לשעתו שמכח כך הוא מתכוּפף, אבל לאחר מכן הוא חוזר לתנועתו הראשונה שהיא באופן של ישר בבחינת קנה שמתכוּפף ואח"כ חוזר למקומו, והכריעה הזו, זוהי הכריעה המתגלה בראש כלשון הפסוק "הלכו כגאון ראשו", וא"כ יש שם כח של רכות שמכחה הוא מתכוּפף.

אבל בברך מתגלה תוספת נוספת של רכות כמו בדוגמא שהוזכרה שהאדם כורע ב'מודים', שמלבד מה שהוא מכופף ראשו, הוא גם מכופף את רגליו באופן של כריעה.

^ד ויש אופנים נוספים, אופן של השתחוויה גמורה ואופן של קידה כמו שמבואר בגמ'.

^ה וכן באופנים נוספים שיש לו צורך להוריד את הראש.

^ו וגם כשהוא הולך זה בצורה של עמידה כי בקומתו השלימה כמו בעמידה אלא שזה המצב של הליכה.

^ז אם יותר מכופף את ברכיו ואם פחות, אבל הוא מקפל את ברכיו.

האדם שהגדרתם היא 'ברא כרעא דאבוה', והרי כאשר הבנים יוצאים מהאב, יש את מה שהם בטלים אליו כפשוטו ובדקות יותר, מלבד מה שהם בטלים אליו כפשוטו, יש את ההבחנה שהם עדיין נחשבים חלק ממנו - וכאן מונחת תפיסה נוספת של רכות - שמה שיוצא מהאדם שהם בניו, בטל אליו. אבל זה לא רק שבנו שיוצא ממנו בטל אליו כמו שאנחנו בנים של הקב"ה - "בנים אתם לה' אלקיכם" (דברים יד, א) - ואנחנו בטלים אליו ית' שמעין אותה בחינה, גם בניו של האדם בטלים אליו, אלא בדקות יותר מונח כאן הגדרה שהבנים שלי שבטלים אלי זה משום שהם חלק ממני.

וחידוד הדברים - נתבאר שיש ביטול שהאדם מתבטל למישהו עליון ממנו שזה השורש של ביטול לקדוש ברוך הוא, ויש ביטול באדם עצמו, שחלקו התחתון של הגוף שהוא מקום הרגליים בטלים לחלקו העליון.

אבל יש סוג שלישי של ביטול שבעומק הוא כולל את שתי הביטולים הללו ביחד, שזה עומק הביטול של בן שבטל לאביו, מצד אחד כיון שהבן כבר יצא מהאב והוא נפרד ממנו, א"כ הוא ביטול של תחתון לעליון, שבשורש השורשים זוהי הבחינה של 'בנים אתם לה' אלקיכם'.

אבל מצד שני, כיון ש'ברא כרעא דאבוה' א"כ שורש הביטול שלו הוא מכח שהוא בא ממקום הרגליים של אביו, ולכן, כמו שכשאביו מקפל את רגליו, הם בטלים לחלקו העליון של גופו, כמו כן בניו שהם 'כרעא דאבוה' והם חלק ממנו, הם ג"כ בטלים מאותו שורש שהרגליים עצמם בטלים לחלקו העליון דיליה.

עומק הבר-כ' שב'ברך' שהבן הוא כאביו, דומה לאביו

וכאן מתחדדת ההגדרה השלישית - שהיא רמוזה בשורש פֶּרֶךְ עצמו שהוא נוטריקון בר-

בטל אליו יתברך שמו בבחינת 'כי לך תכרע כל ברוך' באמירת 'מודים אנחנו לך', כך כאשר הכח הזה משתלשל לתתא, גם בצורת האדם עצמו מתגלה שיש בברכיים שבו תנועה של קיפול שהיא מעין תנועה של כריעה ואז הם בטלים, וא"כ, מה שכפשוטו הברכיים רק מתקפלים בפועל, בעומק מונח כאן ביטול של חלקו התחתון של הגוף לחלקו העליון, שלא נשאר אלא החלק העליון שנמצא בקומתו הישרה.

וזה א"כ הב' - רך שבברך, ב' בחינות הרכות המתגלות במציאות הברכיים.

ואם כן, חידוד הדברים - כשהאדם מכופף את ראשו, על דרך כלל הוא מכופף את ראשו וכורע למישהו אחר כדוגמת 'מודים' שהוא מכופף שם את ראשו, אבל בכריעת הברכיים, מלבד מה שהוא מכופף את מציאותו למישהו אחר, הוא מכופף את מציאות חלקו התחתון לחלקו העליון שלו עצמו, וזה העומק של הרכות שמתגלה במקום הרגליים.

ומה השורש של הדבר? - לעיל נתבאר שפֶּרֶךְ זה ג"כ מלשון ברכה, ונתחדד שההודאה של 'מודים אנחנו לך' נעשית מתוך כריעת הברך שהוא מכופף את רגליו, שבזה גופא הוא בטל אליו יתברך שמו, ומכח כך הוא מושך ברכה.

אבל לפי המהלך השני שנתבאר בברך יש ב' רכות, רכות אחת בברך שהיא ביטול ביחס למישהו אחר שהוא עליון ממנו, ורכות נוספת שחלקו התחתון של האדם מתבטל לחלקו העליון, מה השורש של שני הביטולים הללו?

שורש ב' הביטולים כפי שמתגלים ב'ברא כרעא דאבוה'

השורש הוא במהלך שלישי המתגלה בברך שהוא שורש ב' הביטולים הללו - הרי מקום ההולדה של האדם הוא במקום בין הברכיים כמו שנתבאר לעיל, ושם השורש של בניו של

^ח כשזה מתגלה באופן המתוקן והנכון.

רגליו, הוא דומה לאב וזהו ה"בר-כ" שהוא בטל לגופו של האב עצמו ונהיה כאביו, דומה לאביו.

יחס הכריעה להקב"ה מדין 'מלכנו' ביטול, ויחס הכריעה להקב"ה מדין 'אבינו' שע"כ נכללים בבורא ית"ש

וזה בעומק שלימות המדרגה של "בנים אתם לה' אלקיכם", כלומר, הרי יש להקב"ה אתנו יחס של 'אבינו' ויחס של 'מלכנו', ביחס של 'מלכנו' אנחנו נמצאים כמציאות לעצמה והקב"ה הוא כביכול כמציאות לעצמו בהבחנה של 'שום תשים עליך מלך' (דברים יז, טו) שהוא מעליך, וע"ז נאמר 'כי לך תכרע כל ברך' שכולם כורעים ומשתחווים ובטילים אליו יתברך שמו כמו שמשתחווים למלך, ומצד כך גדר הכריעה בברכיים היא באופן שע"כ נמשכת ברכה כמו שנתבאר, אבל מצד שני "בנים אתם לה' אלקיכם" והקדוש ברוך הוא 'אבינו', ומצד כך כשאנחנו כורעים לפניו ית"ש אנחנו נכללים בבורא ית"ש ככן הכלול באביו.

וכמו"כ בבנים כפשוטו, הבן היה כלול מעיקרא בטיפה שבמוח של האב, ולאחר מכן כשהוא 'עובר במעי אמו' מתגלה בו דייקא הבחינה של 'עובר ירך אמו' שזה מעין 'ברא כרעא דאבוה', וכשהוא יוצא לאויר העולם ונולד, הוא חוזר ובטל לגופו של האב מכח ה'כרעא דאבוה' כמו רגלי האב עצמו שבטלים לגופו, וזה א"כ השלימות של מדרגת ה'ברך'.

ואם כן, הברכיים של האדם מצד שורשם, הם מעמידים את האדם שהוא הופך להיות כ... בכ' הדמיון, הוא הופך להיות כהבורא יתברך שמו, וזה מה שמונח בתפיסת הכריעה של הרגליים וההודאה שבה שבזה הוא בטל להקב"ה.

כ', בר זה בן בלשון ארמית וכ' בלשון הקודש משמש ככ' הדמיון, כ' המדמה, כלומר, בברך מתגלה שהבר הוא כ... הוא כאביו ודומה לו בבחינת מה שאומרים חז"ל שהקב"ה עשה את קלסתר פניו של יצחק דומים לקלסתר פניו של אברהם, שמונח כאן דוגמא שורשית לכך שהבן במהות הוא כאביו, הוא דומה לאב.

וההגדרה הכוללת היא - מה שהבן בטל למציאותו של אביו זה בהבחנה של כאביו בכ' הדמיון, וזה הבר-כ' שבברך, שכיון ש'ברא כרעא דאבוה', לכן, כשמתגלה הבר שיוצא ממקום הברכיים, מתגלה הכ' שהוא הופך להיות כאביו, אלא שאם הוא לא בטל לאביו כברכיים שבטלות לחלקו העליון של האדם, א"כ הוא לא דומה לאביו, אבל אם הוא בטל לאביו, א"כ הוא דומה לאביו, זה עומק הבר-כ' שבברך.

ועולה אם כן, שנתחדדו עד השתא שלושה מהלכים שורשיים מהי התפיסה של ברך, במהלך הראשון פָּרַךְ זה מאותו שורש של 'פָּרַךְ' - ברכה שע"כ כריעת הברך ישנה הודאה וההודאה עצמה שהיא ביטול מתתא לעילא, היא ממשיכה שפע מלעילא לתתא.^ט

ובמהלך השני, מתגלה בברך שבתוך האדם גופא, רגליו בטלים לגופו, והגדר הזה מתגלה מכח הבר-רך שבברך, שתי הרכויות שבברכיים, רכות אחת במה שהוא בטל לשורשו העליון ורכות נוספת במה שברכיו בטלים לגופו בתוך עצמו.

והמהלך השלישי שנתבאר הוא מתגלה בעיקר בבנים שהם כוללים את שני החלקים יחד, מחד מדין 'ברא כרעא דאבוה' בתור בנים לאב הם בטלים לאב - שזה ה'בר' שב'ברך' - אבל מאידך, בעומק הם מושרשים בשורש במה שמתגלה באב עצמו וכמו שבאב עצמו רגליו בטלים לגופו, כך גם הבן שיוצא ממקום

^ט הובא ברש"י ריש פרשת תולדות.

^י אלא ששם בפרטות עשה זאת הקב"ה משום ליצני הדור שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה, כמו שאומרים חז"ל.

^{יא} ובעומק זה בשורש העמוק של "בנים אתם לה' אלקיכם" וכפי שיתבאר לקמן.

גדר ה'מעשה מרכבה' המתגלה

במקום הברכיים וגדר 'מעשה

בראשית' שמתגלה באות ברית קודש

ולפי"ז נתבונן, להבין הגדרה נוספת בַּרְךְ, הרי כמו שנתבאר, הַבְּרַךְ והַבְּרָךְ שורשם אחד, אבל ישנה הבחנה נוספת ש'בֵּרַךְ' זה אותו שורש של רכב מלשון הרכבה ובלשון חז"ל זוהי התפיסה של 'מעשה מרכבה', ובכללות כמבו' בסוגיא בחגיגה יש את ההבחנה של 'מעשה בראשית' שעומדת לעומת ההבחנה של 'מעשה מרכבה'*, וביחס לסוגיית הברכיים - ה'מעשה בראשית' שמתגלה בברך זה נקודת ההתחלה שמתגלה בשורש ההולדה של האדם כלשון הפסוק שנאמר ביחס לבכור (דברים כא, יז) "כי הוא ראשית אונו" וכן ביעקב אבינו ביחס לראובן "כחי וראשית אוני" (בראשית מט, ג), והיינו שכלפי מי שנולד*, כח ההולדה של האדם הוא הראשית לאותו ולד, ה'מעשה בראשית' של בן אצל האב זה כח ההולדה של האב. אלא ש'הראשית' הגמור זה בכור כמו שהוזכר, אבל גם ביחס לכל בן ובן כשלעצמו, ה'ראשית' שלו הוא ב'ראשית אונו' שבכח ההולדה של האב*.

אבל בדקות נוספת, מלבד כח ה'מעשה בראשית' שמונח שם, מונח שם גם הכח של ה'מעשה מרכבה' וכמו שברור, זה מתגלה ראשית בבכור עצמו שזה מאותם שורשים של הרכבה ושל בֵּרַךְ-בָּרַךְ, והיינו משום שב'ראשית אונו' לא מתגלה בעומק רק 'מעשה בראשית' אלא גם מעשה מרכבה, כלומר, בזה שקוראים לו בכור, בהכרח שמונחת בו גם תפיסה של 'מעשה מרכבה', וכמו"כ בכל ולד הנולד מהאדם, כמו שיש לו יחס של 'מעשה בראשית' בכח ההולדה כמו"כ יש לו יחס של 'מעשה מרכבה'. וכמו שברור לכל בר-דעת,

ביחס לסוגיא דידן - השורש של כח 'מעשה בראשית' מונח ב'אות ברית קודש' עצמו והשורש של כח המרכבה מונח בברכיים, שם, בין הברכיים, הוא מקום האות ברית קודש, כלומר, במה שהבן יוצא ממקום בין הברכיים מונח השורש שמקום ההולדה לא מתגלה רק ככח של 'מעשה בראשית' אלא במה שהולדת הוולד היא בין הברכיים היינו שהוא נולד עם כח של הרכבה, [שזה גם שורש הבכור כפי שנתבאר].

וא"כ, מכח ה'אות ברית קודש' מתגלה בעיקר ה'ראשית', ומכח הברכיים שביניהם נמצא האות ברית קודש, מתגלה שורש מציאות ההרכבה ושורש מציאות הבכור.

תפיסת שניים של 'מרכבה' שבטלים

להקב"ה ומושכים מציאות של ברכה

ונתבונן להבין לפי"ז את שתי היחסויות שישנם באופן שבו אנחנו בטלים לבורא יתברך שמו, יחס שורשי אחד של בטילות זה בבחינת 'מעשה מרכבה' כידוע מאד לשון חז"ל "האבות הן הן המרכבה", כלומר, כמו שבמרכבה יש את המרכבה ויש את מי שרוכב עליה, כך כביכול הבורא יתברך שמו רוכב על נבראיו, ושורש אלו שהוא רוכב עליו הם האבות הקדושים* שבכללות הם הם המרכבה, שעליהם כביכול הקב"ה רוכב. - זה יחס אחד של חיבור להקדוש ברוך הוא.

והיחס הנוסף של חיבור לקב"ה זה בבחינת 'מעשה בראשית' והיינו שאנחנו נכללים ב'ראשית', שהרי כלשון חז"ל הידוע שלושה נקראו ראשית קודשא בריך הוא התורה וישראל, קודשא בריך הוא נקרא ראשית שנאמר 'אני ראשון ואני אחרון' וכן תורה וישראל נקראים ראשית כמו שמביאים חז"ל

^{י'} בלי להיכנס כאן לכללות הסוגיא מהו 'מעשה בראשית' ומהו 'מעשה מרכבה'.

^{י'} ולא כלפי עצמו כמובן.

^{י'} ומצד כך כידוע, כל הבנים הנולדים אחרי הבכור שורשים בלידת הבכור ולכן חייב אדם בכבוד אחיו הגדול כמו שדורשים חז"ל ממה שנאמר (שמות כ' יב) "כבד את אביך" - 'את' לרבות אחיו הגדול שהוא חייב בכבודו משום שהוא הבכור, אין המקום כאן להיכנס לנידונו הפוסקים אין זה דיוקא כשהוא בכור או גם באופן שהוא נולד אחרי בת וכו', אבל כהגדרה כוללת הוא חייב לכבד את ה'ראשית' שהוא הבכור.

^{י'} ובהגדרה של ד' רגלי המרכבה זה כולל גם את דוד המלך.

כלולים ב'ראשון', ע"י שכלולים בראשון אין מציאות של ברכה, - אדרבה, הכל כלול שם בבחינת 'כלום חסר דבר בבית המלך?' כשיש התכללות במציאות ה'ראשון', התפיסה היא לא להמשיך משם שפע אלא כיון שהראשון הוא 'אין סוף', א"כ, יש כאן הכל. אילו הם שתי התפיסות העמוקות מאד של 'מעשה מרכבה' ו'מעשה בראשית'.

תפיסת 'אבר חי' - חיבור לזולתו, ותפיסת 'אבר מת' - התכללות באחד העליון

ונתבונן להבין לפי"ז עמוק מאד - מצד הברכיים שהתפיסה היא 'מעשה מרכבה', שם מקפלים את הברכיים כיון ששם מתגלה השורש של בטילות התחתון לעליון שזה תפיסת המרכבה שהיא בטילה למי שרוכב עליה.

אבל באות ברית קודש מתגלה דקות נוספת - הרי באות ברית קודש לא שייך מציאות של כריעה וביטול, אבל לעומת כך יש באות ברית קודש תפיסה של 'אבר חי' ו'אבר מת', ובפשטות, באבר חי מתגלה אריכות כי הוא חי ואבר מת הוא קצר כמו כל דבר מת שע"כ הוא מצטמצם.

אבל נבין ברור - בעומק, תפיסת 'אבר חי' היא מכח חיבור למישהו אחר, שכיון שזכר ונקיבה בראש' שיש כאן שניים, החיבור ביניהם הוא מכח אות ברית קודש, אבל באבר מת, אף שמצד הקלוקל זה שורש המיתה כמו שברור, אבל מצד השורש העליון, מה שהוא מת זה לא בתפיסה של מיתה כפשוטו אלא במה שאין בו תפיסה של חיבור לאחר כיון שהוא כלול בראשון, זה עומק התפיסה של אבר מת.

ובלשון עמוקה בכוחות הנפש - שנוגע לעבודה - הרי החיבור של זכר ונקיבה זה משל על החיבור להקב"ה שע"ז הרי בנוי כל ספר שיר השירים, אבל זוהי התפיסה של 'אבר חי',

מהפסוקים 'ה' קנני ראשית דרכו' כלפי התורה ו'ראשית תבואתו' כלפי ישראל [והובא ברש"י בתחילת התורה].

ומצד כך, החיבור להקב"ה הוא מדין ראשית. אלו הם שתי תפיסות של החיבור להקב"ה, ובהקבלה לסוגיא דידן - מדין מדרגת 'ראשית אוננו', החיבור לעליון הוא מדין ההתחלה, אבל מדין הברכיים שבהם מתגלה מקום ההרכבה, החיבור להקב"ה הוא במדרגה של הרכבה, - וכשזה שורש החיבור להקב"ה, ע"י ההרכבה חוזרים ומושכים ממנו שפע של ברכה - שהם מאותו שורש.

כלומר, נבין ברור - האופן למשוך מהבורא יתברך שמו ברכה זה דייקא כששורש החיבור להקדוש ברוך הוא, הוא מדין מרכבה ע"י שבטלים אליו יתברך שמו, כמו שכל מרכבה בטלה לרוכב [ולא הרוכב בטל למרכבה], וכשבטלים לרוכב שזה הוא יתברך שמו, ע"י כן מתחברים למקור הברכה ומושכים משם מציאות של ברכה.

ולכן שורש הי"ח ברכות בתפילת שמונה עשרה מתחילים בברכת אבות, שכיון שמתחילים ב"ברוך אתה ה'" ומסיימים ב'ברוך', לכן מתחילים ב'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' כיון ששורש הברכות הם מכח המרכבה ו'האבות הן הן המרכבה' כמו שהוזכר.

תפיסת 'אחד' של מעשה בראשית שכלולים במציאות הראשון שהוא 'אין סוף' שלמעלה מהברכה

אבל בתפיסה העליונה יותר שמתגלה באות ברית קודש עצמו שבין הברכיים ששם הוא שורש נקודת הראשית, שם דביקים ב'אני ראשון', וכשדביקים ב'אני ראשון', לא שייך תפיסה של ברכה כיון ששם כלולים בראשית. כל ברכה זה שפע שנמשך בבחינת ברכה ובבחינת ב' ר' כ' שהם אותיות שניות, אבל אם

כורעות לפניו או מסיבות אחרות, אבל לעניינא דידן היינו שמצד אחד התגלה אצלו כח החיבור של שניים שזה הברך, אבל מצד שני התגלה אצלו הא' שזה החיבור לאחד.

והרי את הפסוק "אלה תולדות יעקב יוסף" מבארים חז"ל בכמה וכמה אופנים, או שכל מה שקיבל יעקב משם ועבר הוא מסר ליוסף או שכל מה שארע ליעקב ארע ליוסף, ויש בזה עוד לשונות בדברי חז"ל, ולעניינא דידן הגדרת הדבר - שזה תמצית הנקודה הפנימית של דברי רבותינו - אצל יוסף מתגלות שתי התפיסות, מצד אחד מידתו היא אות ברית קודש שהוא מתחבר לזולתו ולכן גם הנסיונות שלו היו באשת פוטיפר, וזוהי תפיסת ההרכבה ששייכת לחיבור של שניים, ולכן מתגלה אצל יוסף "וירכב אותו על מרכבת המשנה אשר לו" מיסוד תפיסת ה'מעשה מרכבה'.

אבל מאידך מה ש'אלה תולדות יעקב יוסף' ששורשו של יוסף הוא אצל יעקב, הרחיבו רבותינו רבות בדבר שבעומק האות ברית קודש של יוסף מתחיל מגופו של יעקב, ולעניינא דידן, כלומר - זה שורש האבר מת שחוזר בחזרה ונכלל בגופו של יעקב, ובפרטות מבואר ברבותינו שהוא מתחיל ממקום טבורו של יעקב.

וזה א"כ הגדר של 'אבר מת' שהוא לא מת כפשוטו אלא הוא חוזר ונכלל בעליון ובמקום להתפשט למטה, הוא מתפשט למעלה ונכלל בגוף העליון.

וזה מקביל לתפיסה שנתבארה לעיל בברך שהברכיים בטילים למציאות הגוף, אלא שמדין הברכיים כשלעצמם זה עדיין בתפיסה של שניים - ולכן דייקא ישנם שני ברכיים - אבל מדין האות ברית קודש, כשהוא חוזר ונעשה אבר מת במקום להיות אבר חי, הרי שהוא נכלל בגופו של יעקב עצמו, ואז יש לו את החיבור ל'ונשגב הוי"ה לבדו' שזה החיבור

אך בשעה שיש 'אבר מת', ביאור הדבר שאז הוא לא מחובר לזולתו אלא הוא מחובר אז רק ל'אין סוף' יתברך שמו, הוא דבוק ב'יחיד'.

ב' התפיסות של 'אבר חי' ו'אבר מת' כפי שהם מתגלים אצל יוסף

ומצד כך, הרי כשבא הניסיון דאשת פוטיפר ליוסף שנקרא אברך שהוא נוטריקון א'-ברך כמו שמבואר ברבותינו, נראית לו דמות דיוקנו של אביו בחלון כדברי הגמ' הידועים בסוטה, ובעומק לעניינא דידן, דמות דיוקנו של אביו זה מה שנאמר אצל יעקב "ויותר יעקב לבדו" שכלשון חז"ל כידוע זה מעין מה שנאמר אצל הבורא "ונשגב הוי"ה לבדו" שיעקב היה דומה כביכול להקב"ה בזה, וזה היתה אז מדרגתו של יוסף שהרי הוא היה אז כל הזמן לבדו במצרים.

וזה היתה ההצלה שלו במה שנגלה לו ה'לבדו' ע"י שנראית לו דמות דיוקנו של אביו שהאבר לא יהיה חי אלא יהיה מת, - אבל לא 'מת' כפשוטו אלא מת שבהיפוך אותיות זה 'תם' בבחינת 'איש תם' שנאמר על יעקב אבינו, כלומר, ההארה הזו מתגלה ראשית ביעקב אבינו עצמו ולכן דייקא ביעקב נאמר שהוא לא ראה קרי מימיו כיון שהאבר שלו היה לגמרי בתפיסה העליונה של מת, אלא שכמובן, לצורך החיבור לד' נשותיו הוא היה אבר חי, אבל שורש התפיסה של יעקב אבינו שהוא 'תם' ובזה הוא מתקן את ה'מת' היינו - בפרטות לעניינא דידן - שמתגלה אצלו ה'אבר מת' דתיקון שמצד השורש הזה הוא לא עומד להתחבר לנכרא שזה תפיסת חיבור של שניים ששורש החיבור הזה, הוא חיבור של זכר ונקיבה, אלא הוא מתחבר לשורשו, ושם הוא נכלל ב'אחד' של ה'ראשית'.

וההארה הזו מתגלה אצל יוסף שנקרא אברך שזה נוטריקון א'-ברך כמו שהוזכר, והרי נאמרו בזה כמה וכמה לשונות מהו גדר אברך שמתגלה אצל יוסף, אם משום שכל הברכיים

ומצד העבודה הזאת של האדם נאמר דייקא "ישב בדד וידום", אבל לא רק מצד הנפילה של אָבֵל שנאמר עליו שאין לו פה אלא "ישב בדד וידום" משום שהוא דבוק ביחידו של עולם דייקא מצד ההגדרה של 'יחידו של עולם' שביחידה שבנפשו הוא דבוק ביחידו של עולם וכל הווייתו היא בתפיסה של יחוד.

וזה בעצם שורש התנועה שהאדם נע בה, האדם חי ב'רצוא ושוב' בתנועה החוזרת חלילה, אבל שורש התנועה של ה'רצוא ושוב' היא בין חיים בתפיסה של שניים לבין חיים בתפיסה של אחד, - מצד הבורא הגילוי הוא אחד - "אחת דיבר אלקים" ומצד הנבראים הגילוי הוא שנים - "שתים זו שמעתי".

והעבודה העליונה של האדם היא לדבוק ב'אחת דיבר אלקים' ורק שמצד שהאדם לא יכול לדבר בפועל את ה'אחת' של הבורא, לכן ה'אחד' שלו הוא באופן של "ישב בדד וידום".

אבל מאידך עבודתו של האדם היא לצרף ולחבר את כל הבריאה כולה בבחינת "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות" שה'לצרף' כאן מתפרש או צירוף מלשון זיקוק כלשון הפסוק "וצרפתים כצרוף את הכסף" או 'לצרף' מלשון חיבור שהמצוות באים לחבר את כולם, ובוודאי ששני הפירושים אמת ושורשם הוא אחד, - וזה הצד השני של המטבע.

ובשיעור הדבר למעשה כמה האדם חי ב'יחיד' וכמה הוא חי בתפיסה של השניים, זה כמובן משתנה מנפש לנפש, אבל הרי המסילת ישרים במהלך שבו הוא בונה את כל ספרו הוא חוזר כמה וכמה פעמים על היסוד שרוב ככל זמנו של האדם הוא צריך לשבת יחידי זולת הזמן שנצרך לו לעסק התורה ללבן את הדברים שאז הוא נצרך לשבת עם אחרים, או מה שנצרך לו מצד ענייני הגשמיות בבחינת 'ההכרח לא יגונה'.

והרי שעל אף שהשיקול והיחסיות ביניהם משתנה מאדם לאדם, אבל אעפ"כ המסילת

ל'אחד'. וכיון שליוסף היה את שני החיבורים הללו, לכן הוא נקרא אברך נוטריקון א'-ברך, כלומר, מדין הברך יש לו חיבור למדרגה של שניים אבל מדין הא' יש לו חיבור למדרגת ה'אחד'.

ה'רצוא ושוב' בשורש עבודת האדם בין תפיסת החיבור לאחד העליון - לבדו לבין תפיסת החיבור לזולתו

וכאן בעצם מונח כל סוד העבודה של האדם מתוך ב' התפיסות הללו איך בנויה כל קומת הנבראים, ומהם משתלשלים שני המהלכים היסודיים בעבודתו של האדם, מחד יש עבודה לאדם מתוך תפיסת חיבור של שניים ומאידך יש עבודה לאדם שכל יסודה היא החיבור ל'אחד'.

מצד תפיסת החיבור של שניים דורשים חז"ל מהפסוק "חרב על הבדים ונואלו - חרב על צואריהם של שונאיהם של ת"ח שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה" וכמובן 'שונאיהם של ת"ח' זה כלשון 'סגי נהור', והיינו שיש פגם במה שהם יושבים לבד וחז"ל באים לומר שעסק התורה צריך להיות עם חיבור לזולתו, כלומר - זה תפיסה של עסק התורה שמתגלה באופן של שניים, והשורש הברור של זה הוא ב"שני לוחות אבנים הוריד בידו", שכל עסק התורה שמגיע ממתן תורה שקיבלנו את התורה בעל פה מפי הקב"ה ולאחר מכן בכתב, זה היה באופן של שני לוחות אבנים, אבל התפיסה הזו שהתורה ניתנה במדרגת שנים, זה רק מצד ה"שתים זו שמעתי".

אבל יש את הקו השני של העבודה משורש ה'אחת דיבר אלקים', ושם כל עבודתו של האדם היא להיות יחיד כמו שאומרים חז"ל "לפיכך נברא האדם יחיד" שמעיקרא כך היתה צורת הבריאה. [ובזה גופא מתגלים שתי התפיסות, שהרי מוזר נאמר "זכר ונקבה בראם" שזה תפיסת שנים, אבל מאידך "לפיכך נברא האדם יחיד"].

שהחברותא אומר והוא חושב מה שהחברותא אומר זה ההגדרה שהוא לומד מבחוץ, וזה מדין בין אדם לחבירו שהוא צריך להקשיב לו ולהבין אותו וכו' וכו', כאשר אנחנו מתייחסים לחלק הזה, אבל מדין תפיסת הלימוד שלו היא צריכה להיות הוא שמע את הסברא, ומברר מה האני האמיתי שלי חושב על הסברא הזו, וכך היא הצורה הנכונה, ונדגיש מדין בין אדם לחבירו לפעמים צריך גם להקשיב לשני אפילו שאין בזה שום תועלת, בעומק מה שאדם יוצא מעצמו לזולתו זה נקרא גמילות חסדים גומל דלים.

עבודת היחידות ביחס לנשים

שאלה: ביחס למה שהוזכר שעבודת האדם להיות יחיד, ולכן נברא יחיד, לכאורה האשה נבראה לאחר אדה"ר ולא היתה יחידה, וא"כ האם גם לה יש תפיסה מעצמה או שהיא צריכה להיות מיוחדת לשמש את בעלה.

תשובה: ההגדרה היא שכל היחידה בנפש צריכה להיות מופנית לבורא, ויש יחס לאשה שהיא צריכה להיות קשורה לבעלה, אבל יש לה יחס שהיא צריכה להיות קשורה ישר להקב"ה, וזה טעות יסודית שתופסים אנשים שאשה כל העבודה שלה זה שיהיה לה בית של תורה ולגדל את הילדים, לא שזה לא נכון, אבל שזה כל התפיסה זה לא נכון, יש לה קשר ישיר להקב"ה והיא נוק' של הקב"ה, וכל כלל ישראל הם נוק' של הקב"ה, יש לה גם עוד תפיסה שהיא נוק' של בעלה, וכן דברי הרמב"ם הידועים מהו היחס של אשה לבעלה, אבל זה התפיסה של המשל זה לא התפיסה של הנמשל, כמוכח שאם ננסה להגיע לנמשל בלי המשל לא זו הדרך, הקב"ה ברא את הנמשל וברא את המשל, אבל התפיסה שכל החיים זה רק המשל זה עיוות מוחלט.

[נושאי השיעור: נרד, ברכיים, נרד, בן, ברא, רגליים, כרע, כריעה, ברכה, הברכה, מודים, הודאה, ביטול, תחתון, עליון, מלך, אב, בן, מרכבה, ברית, בכור, התכללות, זכר, נקיבה, אבר חי, אבר מת, יעקב, יוסף, טבור, לוחות, תם].

ישרים מעמיד שצורת החיים היא שבעיקרו של היום, האדם נמצא לבדו, וא"כ, סדר העבודה למעשה משתנה כמוכח לפי תפיסת שורשי הנשמות, אבל עצם התפיסה לא משתנה אצל כל הנשמות כולם. - מחד יש את ה'אהבת ישראל' שזה החיבור הגמור לכולם, אבל מאידך יש את הדביקות ב'ונשגב הוי"ה לבדו' שזה מציאות היחיד.

והכח של הביטול הזה מתגלה במדרגת הרגליים, שבמקום הברכיים מתגלה תפיסת השניים וכן בתפיסת האות ברית קודש מצד החיבור שלו לברכיים שהם שנים, שמכח כך הוא מתחבר לאשתו - לזולתו, אבל מצד ה'אבר מת' שבאות ברית קודש שמצד שורש התיקון זה בבחינת 'אבר תם', הוא חוזר בחזרה ונכלל בעליון כמו שאומרים חז"ל על יעקב אבינו "דמות תם חקוקה בכסא" כעין דמות של מעלה.

ועולה א"כ, שבמציאות הברכיים גנוז כל שורש סוד העבודה הפנימית.

שו"ת אחרי השיעור

ביאור המושג ללמוד ביחידות

שאלה: לחיות ביחידות האם הכוונה כפשוטו שילמד כל זמנו בביתו לבד, או שילמד עם הציבור ויחיה ביחיד שבו בתוך הבית מדרש.

תשובה: הזכרנו שאי אפשר לתת לזה שיעור כמה כל אדם ואדם נצרך, הזכרנו שכך הרמח"ל הגדיר את זה למעשה, אך ברור שזה לא שווה לכל הנפשות, אין לזה הגדרה שאפשר לתת הוראה למעשה לכל האנשים איך ראוי להם לנהוג, זה משתנה מנפש לנפש, והזכרנו גם שכשאדם לומד עם חברותא יש מה שהוא שומע מה החברותא אומר, שזה נקרא שהוא לומד חוצה לו, ויש מה שהוא שומע מה שהחברותא אומר ואז הוא חושב מה הוא חושב על הסברא הזו, ואז הוא חושב את זה בתוך עצמו, שזה התפיסה, אם הוא שומע מה

בלבביפדיה עבודת ה'

ברך - תמצית שיעור

תפיסת כלל העבודה הפנימית הגנוז בברכיים

תפיסת כלל העבודה

הפנימית הגנוז בברכיים

שורש המילה ברך נאמרה אצל יוסף, בְּרַכְּי יוֹסֵף (בראשית נ כג) כִּי לִי תִכְרַע כָּל בָּרָךְ (ישעיה מה כג), בפשטות בְּרַךְ זה מלשון ברכה, עיקר גילוי כח הברכה באדם הוא במקום בין הברכיים, מקום ההולדה, יְהִי מְקוֹרְךָ בְּרוּךְ (משלי ה יח) וע"ש כן הברכיים נקראים כך כי הם במקום הברכה שבאדם. וזה נאמר דיקא אצל יוסף שמדתו היא כח ההולדה פרו ורבו, וממנו נעשה שורש הברכה.

ביתר דקות הברכיים נקראים כך כי הם עצמם מושכים שפע ובהם עצמם מתגלה ברכה, ע"י כריעת הברכיים כִּי לִי תִכְרַע כָּל בָּרָךְ, ועיקר הכריעה זה בברכת מודים, שעניינה הודאה, הוד, ביטול, כדברי רבותינו כידוע, וזה נמשך דיקא ע"י הברכיים שהם מקום הביטול, וכל הודאה אליו ית"ש היא המשכת שפע ממנו ית"ש. דוגמא לדבר נִתֵּן הוֹדָאָה לְשַׁעֲבֵר, וְצוּעָה לְעֵתִיד (אבות ט ד) בפשטות כך הסדר שקודם מודה ואח"כ מבקש, אך בעומק מכח ההודאה הוא מושך שפע ולכן עכשיו הוא יכול לבקש, וזה בעומק מה שאנחנו כורעים במודים, שע"י הכריעה נמשך השפע מלעילא לתתא, וזה נמשך ע"י שהתחתון כורע ומתבטל לעליון.

משמעות נוספת למילה ברך, ב'–רך, רכות, דבר קשה אינו מתבטל, דבר רך מתבטל, הברכיים יש בהם רכות ולכן מתגלה בהם ביטול שזה הכריעה, וע"ש כן הם נקראים ברכיים דיש

בהם תנועה של רכות. וביתר דקות זה ב' רך, רכות בתוך רכות, כלומר ישנם ב' סוגי רכות, יש רכות כמו קנה שלאחר שמתכופף חוזר לעמוד ישר, וזה נקרא כפיפת הראש, לכוף כאגמון ראשו, משא"כ כריעת הרגליים יש בהם רכות נוספת שכאשר האדם יושב רגליו מקופלות לזמן, ולא רק לרגע, וכן כאשר כורע לרגע זה כריעה למישהו אחר כדוגמת כִּי לִי תִכְרַע כָּל בָּרָךְ, אך כאשר האדם יושב, חלקו התחתון מתבטל לחלקו העליון [וחלקו העליון נשאר ישר, וחלקו התחתון מתבטל לחלקו העליון] בתוך עצמו ולא רק למישהו אחר, זה עומק הרכות שמתגלה ברגליים.

נתבאר א"כ שיש ב' סוגי כריעה, יש כריעה למישהו אחר שבכללות זה אליו ית"ש, ויש כריעה בתוך עצמו של חלקו התחתון לחלקו העליון. למעלה מכך יש כריעה נוספת שכוללת את ב' סוגי הכריעות ביחד, וזה בניו של האדם, שהם יוצאים ממקום הברכיים, [ובשורש זה נאמר על בָּנִים אֲתֶם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם (דברים יד א)] שמחד הם בטלים לאביהם, וזה ביטול למישהו אחר, אך בעומק ברא כרעא דאבוא וא"כ הבן הוא חלק מאביו וחלקו התחתון של האבא שזה בנו בטל אליו מתוך עצמו, וזה הגדרה נוספת למילה ברכיים וזה רמוז במשמעות המילה עצמה ברך - בר כ', הבר הבן הוא כאביו, כ' הדמיון, וזה רק כאשר הבן בטל לאביו כברכיים, אך כאשר אינו בטל לאביו אינו דומה לאביו.

שלימות מדירגת הברך היא שמחד

ולפי"ז נבין עמוק, בתפיסת ברכיים שזה הרכבה מקפלים את הברכיים, והתחתון בטל לעליון כמו שהמרכבה בטילה לרוכב, אך באוב"ק אין תפיסה של כריעה אלא יש תפיסה של אבר חי [ארוך] ואבר מת [קצר ככל דבר שמת שמתמעט], אבר חי זה חיבור למישהו אחר, זכר ונקיבה בראם, וחיבורם הוא ע"י האבר חי. אבר מת מצד השורש התחתון זה שורש המיתה, אך מצד שורש העליון זה תפיסה שאינו מחובר לאחר אלא הוא כלול בראשון, זה בעומק נקרא אבר מת, הוא נכלל בשורשו ולכן מתקצר.

בלשון של עבודה, יש חיבור לקוב"ה כחיבור של זכר ונקיבה, שעל זה בנוי כל שיר השירים, זה חיבור של אבר חי, אך כאשר האבר מת ביאור הדבר שאינו מחובר לזולתו, אלא הוא מחובר לא"ס ית"ש והוא דבוק ביחיד, ולכן יוסף שנקרא א' ברך, כאשר הוא היה בנסיין במצרים נראתה לו דמות דיוקנו של אביו בחלון, בעומק מה שנתגלה לו בחלון זה דמותו של יעקב שהוא היה יחידי [כשארז"ל ויותר יעקב לבדו, שהיה דומה לבוראו בכך שהוא יחידי], שהרי יוסף היה יחידי במצריים, ונגלה לו בחלון שהאבר לא יהיה חי אלא יהיה מת, ובעומק לא מת כפשוטו אלא בהפוך אותיות זה תם, שזה מדריגת יעקב שהוא איש תם, ואיש תם כוונה שהיה לו תמיד אבר מת, [כמובן מלבד לצורך עיבור לד' נשותיו] מחמת שאינו עומד להתחבר לנברא אלא רק לשורשו, ושם הוא נכלל באחד, בראשית, וההארה הזו התגלתה ביוסף בכך שויקראו לפניו אברך, א' ברך.

ומדריגתו של יעקב התגלתה אצל יוסף כמ"ש אלה תולדות יעקב יוסף, אצל יוסף התגלו ב' מדריגות הברך, גם מצד מדריגת החיבור, שהוא מתחבר לזולתו, ולכן דוקא בזה התנסה,

כורעים לבורא מצד כך שהוא מלכנו, כעבד המשתחוה למלכו, אך מאידך לכרוע אליו ית' מצד כך שהוא אבינו, שהכריעה היא ביטול של התכללות בו ית"ש. ואז ברכיו של האדם מעמידים אותו שיהיה כ' - דומה אליו ית"ש.

משמעות נוספת למילה ברך, כידוע יש מעשה בראשית ומעשה מרכבה, וביחס לסוגיא דידן, ברגליים יש את ב' החלקים הללו, מחד האות ברית קודש הוא כח הראשית כלפי מי שנולד ממנו, ובכללות מי שנולד זה הבכור [ברך - בכור] שבו עיקר כח הראשית ולכן יש דין לכבדו, ומאידך יש את המעשה מרכבה שהבן נולד מכח ההרכבה של שלשה שותפים, ובפרטות, עיקר גלוי הראשית הוא דיקא באות ברית קודש, ועיקר גלוי המרכבה הוא בברכיים שמשם הוא נולד מבין ברכי אביו.

ולפי"ז ישנם ב' דרכים יסודיות בצורת הביטול שלנו אליו ית"ש, יש מעשה מרכבה שמצד כך הקב"ה כביכול רוכב על האדם ובשורש האבות הן הן המרכבה, זה סוג יחס א' של חיבור לקב"ה. אך יש חיבור נוסף שהוא התכללות בראשית, כידוע שלושה נקראו ראשית קוב"ה אורייתא וישראל כשארז"ל, וא"כ החיבור ביניהם הוא מדין ראשית. מצד מדריגת "כי הוא ראשית אוננו", החיבור הוא דרך הראשית וההתחלה, אך מדין הברכיים שזה מקום ההרכבה, החיבור לקב"ה הוא ע"י הרכבה, וע"י החיבור של ההרכבה מברכיים ממנו ית' שפע, זה השורש להבריק ע"י הרכבה, כלומר ע"י שהאדם נהיה מרכבה אליו ית' כך הוא מושך שפע, ולכן ברכות שמו"ע מתחילות בברכת אבות שהם המרכבה, אך יתר ע"כ כאשר נדבקים באני ראשון ונכללים בראשית, שם לא שייך תפיסה של ברכה כי הכל כלול שם ואין שם צורך בהברכה כי אין שם חסר, זה שתי תפיסות עמוקות מאוד.

ומצד כך וירכיבוהו במרכבת המלך, ומאידך שורשו של יוסף כידוע הוא בטבורו של יעקב שזה שורש האבר מת שחוזר בחזרה ונכלל בגופו של יעקב, ובמקום להתפשט ללמטה הוא חוזר ועולה ללמעלה, וכמו שהוזכר קודם על הברכיים, אלא שאם זה ברכיים זה שני ברכיים וזה הרכבה, אך מדין האוב"ק שהוא חוזר ונעשה אבר מת ונכלל בגופו של יעקב, החיבור הוא לְנִשְׁגָב ה' לְבָדוּ בַיּוֹם הַהוּא (ישעיה ב יא), וא"כ היה לו את ב' המהלכים האלו ביחד ולכן הוא נקרא אברך, א' ברך, חיבור לאחד א', וחיבור של ברך של שניים.

וכך בנוי כל הבריאה כולה ואלו שני מהלכים אלו הם יסודיים בעבודה, מחד להיות בחיבור של שניים, חרב אל הבדים ונאלו חרב על צוריהם של שונאיהם של ת"ח שיושבים ועוסקים בד בבד ועוסקים בתורה, א"כ צריכים להיות דבוקים זה בזה, כלומר תפיסת עסק התורה הוא באופן של שניים, והשורש הברור לזה הוא שני לוחות אבנים, שכל התורה ניתנה באופן של שניים, אך כל זה רק מצד השניים זו שמעתי, אך מאידך הצד השני הוא שעבודת האדם הוא להיות יחיד, וכך צורת הבריאה, מחד זו"נ בראם, ומאידך לפיכך נברא האדם

יחיד, ומצד הזה עבודת האדם היא יִשָּׁב פְּדָד יִדָּם (איכה ג כח), [ולא מצד הנפילה שזה האבל שאין לו פה, אלא] כי הוא דבוק ביחידו של עולם, ממקום היחידה שבנפשו, וכל הויתו היא תפיסה של יחיד, זה שורש כל תנועת האדם, ברצוא ושוב בין תפיסת הבורא - אחד, לבין תפיסת הנבראים - שניים, ועבודת האדם היא לדבוק בְּאַחַת דְּבָר אֱלֹקִים (תהלים סב יב), וכיון שאין האדם יכול לדבר כך לכן יִשָּׁב פְּדָד יִדָּם, אך מאידך עבודת האדם לצרף את כל הבריאה כולה, כשארז"ל לא נתנו מצוות אלא לצרף בהם את הבריות, שזה מלשון זיווג וצירוף.

ושיעור הדבר למעשה, זה תלוי בכל נפש ונפש לפי שורשים, ולדוגמא במסילת ישרים מבואר כמה פעמים^א שרוב זמנו של האדם הוא נצרך להיות יחיד, מלבד הזמן שנצרך לו ללכך את הדברים עם בנ"א, אך ברור שהתפיסה של ב' הצדדים קיימת בכל הנפשות, הכח הזה של הביטול מתגלה במקום הרגליים, שמחד זה תפיסת השניים, ומאידך תפיסת האוב"ק שזה חיבור לזולתו, ויתר ע"כ מצד האבר מת - תם שבו, הוא חוזר ונכלל בו ית"ש, וא"כ במציאות הברכיים גנוז כל שורש סוד העבודה הפנימית.

^א ונצטט מעט: צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן ובזמן קבוע לו בהתבודדו, (פ"ג) והפרישות במנהגים הוא התבודדות וההבדל מן החברה המדינית לפנות לבו אל העבודה וההתבוננות בה כראוי ... ויתבודד אחר כך להדבק באלהיו ולהשיג דרכי היושר והעבודה האמיתית. (ז"ד) ויקר מן הכל הוא ההתבודדות, כי כמו שמסיר מעיניו עניני העולם כן מעביר חמדתם מלבו, וכבר הזכיר דוד המלך עליו השלום בשבח ההתבודדות ואמר (תהלים נה, ז) מי יתן לי אבר כיננה וגו' הנה ארחיק נדוד אליו במדבר סלה. והנביאים, אליהו ואלישע, מצאנו היותם מיחדים מקומם אל ההרים מפני התבודדותם. והחכמים החסידים הראשונים זכרונם לברכה הלכו בעקבותיהם, כי מצאו להם זה האמצעי היותר מוכן לקנות שלימות הפרישות (ט"ז) והנה לזה צריך האדם שיתבודד בחדריו (כ"א) והנה מה שעוזר להשגת המדה הזאת [קדושה] הוא ההתבודדות והפרישה הרבה ... בהפרדו מהם והשארו לבד (כ"ז)

מדור מחשבה

בלביפדיה מחשבה

ברך

סוגיות במחשבה

ברך

בלביפדיה מחשבה

ברך

שורש ביטוי זה הוא מחמת שהבן חוזר למקורו, כי מקום הברכיים הוא מקור הווייתו כמשנ"ת, ולכן דרך הבן להיות על ברכי אביו. זה לא רק מצד שהברכיים הם המקום הנמוך שבאדם ששם התחתון עולה לעליון, אלא גם להיפך, ששורש התחתון הוא במקום הנמוך בעליון, ונמצא ששורש האדם הוא במקום הברכיים.

'ארך' שורש ההמשכה, 'ברך' תחילת ההמשכה, ומתפשטת ל'ירך'

כמו שהוזכר, הברכיים הם מקום ההברכה שבאדם. וביתר דקות, כללות צורת ההתפשטות מהנקודה הראשונה עד תכלית הדבר נקרא בלשון רבותינו - 'אורך' ו'רוחב'. ההבדל בין 'אורך' ל'רוחב' הוא, ש'אורך' הגדרתו מעבר מעולם לעולם וממדרגה למדרגה - הדבר מתארך. לעומתו 'רוחב' הוא התרחבות הדבר בתוך אותה מדרגה. כדוגמא בעלמא, אדם המתמקצע בתחום מסוים יכול להתרחב באותו תחום, אבל העובר מתחום לתחום ומתמקצע בדברים אחרים נקרא ש'מתארך' לדבר אחר.

ולפי"ז, אדם שהאריך ימים, ביאור הדבר, שהוא התארך לדור שאינו שלו - בבחינת "והארכת ימים" (דברים כב ז). ובנוגע לענייננו, 'ארך' זה מקום שורש ההתפשטות. דבר קשה הוא בלתי מתפשט, לעומת דבר רך שמתפשט. לכן, 'ארך' זה 'א-רך' מלשות רכות, שהרכות יוצרת את תפיסת ההתפשטות, כדוגמת מים שהם רכים ומתפשטים. אחרי ה'ארך' בא ה'פֶּכֶר'. הבכור הוא תחילת ההברכה והמשכה ממקור ההתפשטות. כמו כן הכרובים - שהם משורש 'כרב' מדרגתם היא בתחילת ההתפשטות, כדחזינן שמקומם הוא מעל הארון.

שורש ב-ר-ך משמעותו הן מלשון 'ברכה' (וכבר התבאר במקומו) והן מלשון 'ברכיים' - "כי לך תכרע כל ברך".

מקום הברכיים הוא מקום הברכה, והן מלשון ברכה והברכה

כתיב "ותקנא רחל באחותה ותאמר ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן. ותאמר הנה אמת בלהה בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה" (בראשית ל א-ג). וברש"י (שם) "על ברכי: כתרגומו ואנא ארבי" ע"כ. והנה שורש 'ארבי' בארמית נופל על לשון 'ריבוי' בלשה"ק.

והביאור, כי מקום הריבוי הוא בברכיים, היות שמשם הדברים יוצאים לחוץ, וזה 'ברך' מלשון 'בר' - חוץ. ענין זה נמצא הן באשה, שמקום ההולדה שבה הוא במקום הברכיים, כלשון הכתוב "ובשלייתה היוצאת מבין רגליה" (דברים כח נז), והן בזכר שכוח ההולדה שבו הוא באות ברית קודש.

והרי שמקום הריבוי הוא בברכיים, וזהו מקום תוספת הברכה שבאדם. על שם כך נקראות הברכיים מלשון ברכה - הברכה והמשכה.

מצאנו בתורה במקום נוסף את ענין הברכיים, והוא כאשר בא יעקב אבינו לברך את בניו של יוסף, ביקש יעקב מיוסף "קחם נא אלי ואברכם" (בראשית מח ט). ולאחר שברך יעקב אבינו את מנשה ואפרים (ראה במפרשים שם) נאמר "ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה" (שם יב).

ידוע הפתגם שהבן 'נמצא על ברכי אביו'.

הדברים, שהבחינה של 'ארך' - אריכות ימים, התגלתה דוקא על ידי ה'ברך' - זרעו של יעקב. ושורש ה'ברך' הרי הוא ביוסף שהוא בכור יעקב כנ"ל, וה'בכר' הוא הממוצע בין מדרגת 'ארך' ל'ברך'.

והנה על יוסף נאמר "וירא יוסף לאפרים בני שלשים, גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף" (בראשית נ כג). יוסף שהוא במדרגת הבכור והוא מקום ההברכה, רואה גם דור רביעי, 'בני מכיר' שילדו על ברכיו. וביעקב נאמר שראה שלוש דורות, אשר זהו בבחינת 'וחוט המשולש לא במהרה ינתק' (קהלת ד יב), וכמו שדורשת הגמרא (ב"מ פה.) "כל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם". אבל אצל יוסף לא התגלתה רק המדרגה של חוט המשולש, אלא גם דור רביעי גודלו על ברכי יוסף, נמצא שנעשתה בו המשכה מעבר לעולם הקיים שהוא שלוש דורות. (ויתבאר עוד לקמן).

יוסף נקרא אברך - חיבור בין ארך לברך מכוח האריכות של יעקב הנמשכת בבניו מנשה ואפרים

והנה יוסף נקרא "אברך" (בראשית מא, מג). ומצינו בדברי חז"ל כמה ביאורים על שם זה. פירוש אחד הוא מלשון 'ברכה', שהרי "הוא המשביר לכל עם הארץ" (בראשית מב ו). וכבר נחלקו הראשונים אם הא' כאן היא חלק מן התיבה או שהיא אות מתוספת².

ורש"י הביא על אתר, ש"אין אברך אלא לשון ברכים", כיון שכולם היו כורעים ומשתחוים ליוסף שהיה משנה למלך, כעין מה שנאמר אצל המן שהיה משנה למלך אחשוורוש והשתחו אליו, ומעין כך מתגלה בקדושה אצל יוסף שכורעים ומשתחוים לו. ולפי זה נקרא

ההמשכה שנמשכת תדיר והולכת הלאה כבר נקרא 'ברך' בבחינת מקום ההולדה - "ותלד על ברכי" כנ"ל, כי שם הוא מקום הברכה המתפשטת. ובדקות, כשזה מגיע למדרגה השלמה - מדרגת ה'ד', שורש הבריאה, זה נקרא 'ירך'. והרי, הן 'ברך' והן 'ירך' נמצאים ברגליים עצמם.

זוהי א"כ קומת ההתפשטות - מהראש למעלה עד המדרגה התחתונה של מקום ההברכה. מ'ארך' עד 'ב-רך' ו'ירך'.

ביוסף ובניו מתגלה האריכות של יעקב אבינו

ידועים דברי הגמ' שיעקב אבינו לא מת (תענית ה:), ולדרכינו היינו שמתגלה בו מדרגת ארך בשלימותו. שהרי כל אדם מאריך ימים עד גבול מסוים, אבל אצל יעקב אבינו שנאמר בו 'לא מת', נמצא שמתגלה בו אריכות ימים שלמה. והתגלות זו היא אצל יעקב אבינו שהוא 'הברית התיכון המברית מן הקצה אל הקצה' (שמות כו, כח; זוהר ויחי רכד.), שהוא העובר והמחבר את כל הקומה כולה

ועל כן ביעקב מתגלה השורש של 'ארך' - אורך ללא סוף. ומיעקב אבינו יצאו י"ב שבטים שהם במדרגת י"ב אבנים שהיו סביב לראשו, ואבנים אלו הן כענין הכרובים שהיו בראש הארון. וה'אריכות' שביעקב מתגלה בבכור הנמשך לתתא, ובפרטות התגלתה ביוסף, היות שנעתקה הבכורה מראובן וניתנה ליוסף. ואכן בבניו של יוסף מתגלית המשך המשכתו של יעקב, כשבירכם יעקב דייקא במקום הברכיים, כמ"ש "ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו" וכו', הרי שה'ארך' שביעקב נמשך עד ה'ברך'.

ולכשנתבונן נראה שבגמרא ילפינן שיעקב אבינו מכך שהוקש לזרעו, "ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (תענית שם). ולפי זה התהפכו

² כך פירש הכתב והקבלה (שם): אברך. עיין רש"י, ובעלי לשון אמרו אברך כמו הברך, אל"ף תחת ה"א כמו אשכים ודבר (ירמיה כ"ה) שהוא כמו השכים. וטעם אברך כל איש יכרע על ברכיו כי הוא ראוי אשר לו תכרע כל ברך. ול"נ שהוא ענין ברכה. וטעם אברך, זה הוא האיש המביא ברכה בקרב הארץ. וכו'.

³ ע' מחברת מנחם בהקדמתו שהאריך בכללים אלו.

חז"ל (הובא ברש"י שם) 'אב בחכמה ורך בשנים', ודרשה זו תתפרש לדרכינו שאפילו בזמן מותו היה 'רך בשנים' ביחס לשני חיי שאר אחיו, ולא האריך שנים. אבל האריכות שלו באה מצד מה שהוא מיוחס לאב. וזהו אברך - אב-רך, כלומר אריכות מכוח האב - יעקב. זה נקרא בעומק 'אב בחכמה', שהוא תחילת ההמשכה של אביו כמו שנתבאר, בחי' אב וראש. והיינו דכתיב בברכת יוסף "ולקדקד נזיר אחיו" (בראשית מט כו), וזה כבחינת הכרובים, כי כמו הכרובים שע"ג הארון היה יוסף נזר לאחיו ועל גביהם.

והנה, יעקב אבינו ברך את מנשה ואפרים "כראובן ושמעון יהיו לי" (בראשית מח ה), כיון שכל הוייתו של יוסף אינה אלא המשכה של יעקב. ולכן בניו נקראים בניו של יעקב אבינו, ובהם דייקא מתגלה אריכות ימיו של יוסף מכוח יעקב.

העולה מן הדברים, ששורש 'ברך' הוא מקום ההברכה וההמשכה, אבל ההמשכה השלימה היא גילוי השורש של ה'ארך' וה'ברך' גם יחד.

ברך זקופה - הברכה והמשכה, ברך כורעת - ביטול תחתון לעליון

איתא בגמרא (ברכות לד.): "תנו רבנן, קידה - על אפים, שנאמר ותקד בת שבע אפים ארץ. כריעה - על ברכים, שנאמר מכרע על ברכיו. השתחוואה - זו פשוט ידים ורגלים, שנאמר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה". נמצינו למדים שמקור 'השתחוואה' הוא מה שאמר יעקב ליוסף "הבא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה".

והנה בסדר הפשוט יעקב הוא הראש ויוסף הוא ההמשכה הימנו, כמו שנתבאר. אלא שכאן כביכול יעקב הוא המשכתו של יוסף, כמו שאמר יעקב 'הבא נבוא וכו' להשתחוות לך'.

יוסף 'אברך', מלשון שכולם 'כורעים לו ברך'. ולדרכינו ייאמר, שבתואר 'אברך' נמצאים הן אות א' והן אות ב', כנגד מדרגות ה'ארך' וה'ברך'. כי אצל יוסף מתגלה חיבור שתי מדרגות אלו כמשנ"ת.

וביתר עומק, לכאורה צ"ב מדוע ביוסף לא התגלתה האריכות ימים שהיתה ליעקב, ככתוב "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים" (בראשית נ כו) ואמרו חז"ל ש"מת יוסף לפני אחיו" (ויקרא רבה ל), כי כל מי שנוטל שררה אינו מאריך ימים. וצ"ב, שהלא נתבאר שאצל יוסף שנקרא 'אברך' מתגלה מדרגת 'ארך' עד 'ברך', ואיך יתכן שמיתתו הייתה ראשונה לפני השבטים.

ביאור הדבר, הנה יוסף הוא ההמשך של יעקב, כמ"ש "אלה תולדות יעקב יוסף", וכידוע עיקר זרעו של יעקב הוא יוסף ששמו הוא מלשון 'הוספה', שזהו שורש ההולדה - הוספה. והכוח הפנימי שמתגלה ביעקב אבינו ש'לא מת' כי מ'ה זרעו בחיים אף הוא בחיים', מתגלה בעיקר במדרגתו של יוסף. נמצא שאריכות ימיו של יוסף לא היתה מדין שהוא עצמו מאריך ימים, כי מצד עצמו היו ימיו קצרים, אלא מכוח אריכות הימים של יעקב. ואם אמרנו שאריכות הימים של יעקב נתגלתה על ידי זרעו, א"כ דבר זה נמשך אצל יוסף, שגם דור רביעי גודלו על ברכיו.

רמז לדבר, שכן יוסף חי ק"י שנים, שזה מנין מילוי האל"ף בלי האות א' עצמה. האל"ף עצמו מורה על כוחו של יעקב אבינו, שהפך להיות 'ישראל'. והיא אריכות ממקום הראש הנרמז בשם 'לי-ראש' עד מקום העקב הנרמז בשם 'יעקב' כידוע. וא"כ שנותיו של יוסף הן המשך של שנות יעקב, ואריכות ימיו היא מצד המשך ימי יעקב. ועל כן נקרא יוסף 'אברך', וכדרשת

¹ אליבא דאמת כל האופנים שנתבארו בגמרא יש ביוסף. 'קידה' - מה שנאמר בברכת יוסף "ולקדקד נזיר אחיו" (בראשית מט כו), קדקד אותיות קד קד שורש תיבת קידה. 'כריעה' - מה שנאמר בו "גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף", וכדלהלן. 'ההשתחוואה' - כמו שמבואר בגמרא 'הבוא נבוא אני ואמך להשתחוות לך ארצה'.

יוסף מצד עצמו אין לו אריכות ימים, והוא בבחינת אבר מת

מידתו של יוסף היא 'אות ברית קודש' כידוע, והוא חלק ממדרגתו של יעקב, ד'גוף וברית כחד חשבינן' (זוהר פנחס רכג: ברע"מ). ולכן בו מתבטאת האריכות של יעקב, כמו שנתבאר.

והנה, שורש ה'אריכות' וה'קיצור' מתגלה באות ברית קודש, ש'אבר חי' הוא בבחינת ה'אריכות', ואבר מת הינו ה'קיצור'. יוסף מצד עצמו הוא 'אבר מת', בבחינת 'טרף טרף יוסף' (בראשית לו לג), וחזינן שהוא נסתלק בק"י שנה, כי אין לו אריכות ימים מצד עצמו. ויעקב אבינו מגלה ביוסף 'אבר חי' - אריכות ימים, וזה מכוח בחינת הגוף (תפארת, מדת יעקב), ובפרט ה'טוב' שבטבור שכידוע 'טבור' נוטריקון 'טוב ורע', וטבור מלשון 'טוב' כטבריה ש'טובה ראייתה' והיא יושבת בטבורה של ארץ ישראל (מגילה ו.).

בפרטיות יותר, כשחם ושלום יש פגם שז"ל מתגלה באבר 'קיצור ימים', וחסרה בחינת 'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'. והנה, על יוסף נאמר ביחס למעשה אשת פוטיפר "ויפזו זרעי ידיו" (בראשית מט כד), ואמרו חז"ל (סוטה לו:): שנעץ ציפורניו בקרקע ויצאה ש"ז מבין צפורני ידיו, וזהו גילוי הפגם של אבר הברית הנקרא 'ירך', ומכוח אלו הטיפין שיצאו לבטלה היה חסר בהמשך זרעו. לכן אמר יעקב על בניו של יוסף "מי אלה" (בראשית מח ח) שאינם ראויים לברכה (רש"י שם), כי לא היו ראויים לברכה כיון שבאו אחרי י' טיפין שקדמו להם, וטיפין אלו הרי הם קללה, הפך יעקב אבינו שנאמר בו "כוחי וראשיתי אוני" (בראשית מט ג) שלא ראה טיפת קרי מימיו. וכיון שנפגמה בחינת ה'ירך' ביוסף, היה חסר בגילוי של ה'ברך' - הברכה דתיקון.

בלשון אחרת, יוסף אותיות י-סוף. יו"ד דתיקון (שהוא ה'ירך', אבר הברית) הופך את ה'סוף' ל-'יוסף' - תוספת. אבל אם נפלו הי'

ביאור הדברים, עד השתא נתבאר ענין ה'ברך' באופן כללי, שיסודו הברכה והמשכה, ומצד כך 'ברך' הינה המשכה מן האריכות, מדרגת 'ארך'. אמנם זהו רק כאשר הרגל היא רגל ישרה, ובאופן זה היא ממשיכה את הברכה שלמעלה ממנה. אבל יש עוד אופן וגילוי ב'ברך', וזה כאשר אדם כורע על ברכיו, כדוגמת תפילת שמונה עשרה שהוא כורע ולאחר מכן זוקף. ובשעה שהוא זוקף מדרגת ה'ברך' היא הברכה והמשכה, כמו דבר זקוף שממשיך מלמעלה למטה, אבל בשעת הכריעה מתגלה ב'ברך' - "לך תכרע כל ברך", ביטול התחתון לעליון, הכורע בטל למי שהוא כורע אליו.

והנה, 'קידה' כמו שמבואר בגמרא היא בפנים עצמים - "אפים ארך". דהיינו העומד עם השני במדרגת 'פנים בפנים', אחת ההתייחסויות שלו לשני היא באופן של 'קידה'. ואם חסרה מדרגת 'הפנים' אזי היחס ביניהם אינו 'פנים בפנים' אלא 'תחתון ועליון', ואז לא שייכא בהו 'קידה', אלא 'כריעה', שענינה היא שהתחתון בטל לעליון.

ועומק נקודת הביטול בכריעה היא מצד ששורש התחתון הוא ברגלי העליון, ולכן הוא כורע לו ברך. והזכרנו לעיל שהבן נמצא על ברכי אביו מחמת ששם מקורו, ועתה נוסיף ונימא שהביטול למקורו נקרא כריעה. נמצא שההמשכה מלעילא לתתא היא במדרגת ברך זקופה, והביטול מתתא לעילא הוא במדרגת ברך שכורעת ובטלה למקורה.

וא"כ, מלבד ההבחנה הפשוטה שיעקב למעלה מיוסף, קיימת גם בחינה שיוסף למעלה מיעקב, שהרי יעקב משתחוה ליוסף. ודבר זה מוכח גם מפשטות המקראות. שהרי בתחילת י"ז שנה היה יעקב אבינו זן את יוסף, אבל בארץ מצרים התהפך הדבר, שבשנים הללו יוסף היה המשנה למלך והוא זה שמפרנס את יעקב - הרי לנו דבר והיפוכו (ויבאר עוד לקמן).

יעקב איש תם הוא בבחינת הגבול, ויוסף הוא התוספת עליו

הוזכר לעיל, שבפשטות יעקב הוא השורש ויוסף נמצא מתחתיו. ובהבחנה הפוכה, יוסף נמצא למעלה, כדחזינן שהוא זן ומפרנס את יעקב אבינו במצרים. ונבוא לבאר את עומק הדברים.

יסוד מוסד בדברי רבותינו שקודם הבריאה כביכול היו שני חלקים, האין סוף ב"ה וה'גבול', והגבול היה בטל בתכלית הביטול לאין סוף (כמו שביארו רבותינו ובפרט הרמח"ל). והנה 'גבול' ביסודו יש לו סוף, והוא מהות של סוף, ממילא 'אין סוף' ו'גבול' הם דבר והיפוכו. בבריאה התחדש לא רק הגילוי של הגבול, אלא ש'גבול' נעשתה 'תוספת', ולכן הוא דומה לאין סוף בבחינת 'הוי דומה לו'.

והנוגע לענייננו, יעקב אבינו הוא תם ושלם במהותו - "איש תם יושב אהלים" (בראשית כה כז), ובו נמצאת כל הקומה כולה, שהרי כל צורת הבריאה צורת אדם היא כידוע, ואדם זה הינו יעקב שדמותו חקוקה בכסא. אלא שתכלית יעקב היא יוסף - "אלה תולדות יעקב יוסף", ויוסף הוא ההוספה על יעקב. ברם, תוספת בלי עיקר אין לה קיום, כי אם אין על מה להוסיף בטלה היא, בבחינת "כל יתר כנטול דמי" (חולין נח:), ודבר זה ראינו ביוסף שמצד עצמו 'קצר ימים היה' כנ"ל. אבל כשהוא פועל כהמשך והוספה על יעקב הרי דייקא בו מתגלה תכלית הבריאה - לגלות מציאות התוספת.

וכידוע שארץ מצרים נקראה כך מלשון צמצום וגבול, מִצְרַיִם. וגודלה הינו ת' אמה על ת' אמה, ות' היא האות האחרונה שהיא המצומצמת והגבולית מבין כל האותיות. א"כ מצרים היא מקום הגבול והצמצום, ותכלית מקום הצמצום היא למצוא מציאות של תוספת על הגבול. וזה מה שיוסף שענינו תוספת מגלה במצרים, שהיא בחי' גבול. על כן יוסף במצרים

טיפין נשאר מיוסף 'סוף', בחינת 'סוף האדם למיתה', דמדרגתו של יוסף מצד עצמו היא קיצור ימים - ק"י שנה כנ"ל.

ור' הלבב' כריעת ברך דקלקול, לך תכרע כל ברך' ברך דתיקון

מי רגליים בלשון חז"ל (כדוגמת ברכות כה). אינם נקראים על שם מקום יציאתם מאות ברית קודש, אלא על שם הרגליים. הטעם לכך הוא, כי אות ברית קודש לכשעצמו הבחנתו היא 'קודש', והנפילה למדרגת הרגליים בבחינת "רגליה יורדות מות" (משלי ה ה), מגלה בו שורש דקלקול. ובדקות, גם כינוי אבר 'מת' שורשו בפגם הרגליים, ולא מאות ברית קודש עצמו.

יתר על כן, מבואר בגמרא (סוטה מד:) שאחד מהחוזרים מעורכי המלחמה הוא השומע "צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו". ולענייננו, על אדם זה הרי נאמר "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו" (דברים כח). אצלו ה'ברך' היא בבחינת "תכרע כל ברך", כאויב הגובר עליו ומכריח כריעה אליו. ולולא חזרתו מהמלחמה הוא יבוא למדרגת קלקול שברגליים, ויתגלה בו הפך 'רך' דתיקון - "לך תכרע כל ברך", אלא יכרע ברך לאויב.

וביחס ליוסף, כשבירכו יעקב אביו אמר לו "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (בראשית מח כב) 'בחרבי' דייקא, כנגד עורכי המלחמה שחוזרים מצחצוח חרבות כנ"ל. וזאת כי הארת יעקב אבינו ביוסף מתקנת את אות ברית קודש, ומכוח כך איננו נופל למדרגת מי רגליים, אלא נשאר במדרגת 'זרעו בחיים', שאין הטיפין נופלים לבטלה בפגם שז"ל.

ה' בתיקון נקרא 'שתן' - "משתיין בקיר" (שמואל כה כג), מלשון 'שית' - אות ברית קודש מדרגה השישית.

זן את יעקב אבינו, כי במצרים הגילוי שבא על ידי יוסף הוא התכלית.

מכוח היות יוסף עבד התגלה לו בחינת התוספת

הובא בראשית הדברים, שהפעם הראשונה שהוזכרו ברכיים במקרא הוא במה שאמרה רחל ליעקב "הנה איתי בלהה, בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה" (בראשית ל ג). בלהה שפחת רחל היא זו שמכוחה התקיים ברחל 'אבנה גם אנכי ממנה', ובפרט שהולידה את יוסף.

ולדרכינו יש לבאר את עומק הדברים. מצד הקלוקל, מצרים היא מקום ה'גבול' ולא יצא עבד ממנה לעולם (מכילתא יתרו). אלא ששפחה אחת - הגר, כן יצאה, ולמרות שלא יצאה בתור שפחה הפכה לשפחה בבית שרי. ויציאתה זו מגלה תפיסה, ששורש וסוד היציאה ממצרים הוא בסוד 'עבד'.

והנה, יוסף הורד למצרים בתור עבד - "לעבד נמכר יוסף" (תהילים קה יז), ושם הוא עולה לגדולה בסוד התוספת, דייקא מהיותו עבד. וזאת מחמת שהתוספת על הגבול מתגלה במי שאינו יוצא משם לעולם, והוא כביכול תפוס בגבול. וכן העבד כנוע ובטל לרבו - "לך תכרע כל ברך", ואצלו מתגלה הצמצום והגבול. בא יוסף ומגלה את תיקונו של העבד שיוצא לחוץ, שזו שורש נקודת התוספת על הגבול. ומכוחו כל בני ישראל שהיו עבדים במצרים יצאו לחירות, בבחינת "מבית עבדים פדיתנו".

ומעתה ברירא מילתא, שדייקא על ידי שפחה (שורש עבד) נעשה ריבוי ברחל, כמ"ש 'אבנה גם אנכי ממנה'. ומכוח התוספת של העבד (בלהה)

נבנתה כל מדרגת ההוספה ועיקר תולדותיו של יעקב אבינו - 'אלה תולדות יעקב יוסף'. כי מכוח מה שנשא יעקב אבינו את בלהה נפקדה רחל ביוסף, כמו שאמרה "בא נא אל שפחתי ואבנה גם אנכי ממנה". נמצא ששורש כל התוספת ביעקב אבינו התגלה מבלהה שפחת רחל.

א"כ בערך זה מדרגת יוסף היא למעלה ממדרגתו של יעקב אבינו, כי הוא מחדש ביעקב אבינו שהוא 'תם' ושלם מציאות של תוספת על גביו משורש הארת האין סוף, סוד ה'תוספת' שמאירה בגבול.

'הבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך' ארצה' מגלה בחינת מיתת ביעקב - פישוט ידיים ורגליים

הבאנו לעיל את דברי הגמרא שהשתחוואה זו פשוט ידיים ורגלים, שנאמר "הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה". ולדרכינו יתבאר הענין ביתר שאת.

הנה 'אמך' שאמר יעקב אבינו ליוסף, כוונתו הייתה לבלהה שעמדה במקום רחל שכבר מתה בדרך (רש"י שם בראשית לז י). ולפי זה, בלהה הופכת להיות שורש אימו של יוסף. ואינה רק עומדת במקום רחל, אלא כבר נתבאר שכל מה שרחל ילדה היה מכוח מדרגתה של בלהה, כמ"ש 'אבנה גם אנכי ממנה', לכן 'נבוא אני ואמך' דייקא, כי במקום רחל עומדת מציאות של בלהה.

ובעומק יותר, אופן שכיבת ה'מת' הוא בפישוט ידיים ורגליים. לפי זה, הגדרת השתחווייה שהיא פישוט ידיים ורגליים, היינו שהיא ביטול של מת. ויעקב אבינו הוא מצד עצמו 'תם' - שלם, אבל ברגע שהגיע אל

¹ וביתר הרחבה, כל דבר מצד טבעו מתפשט, וצריך דבר מה למנוע את התפשטותו כדוגמת חומה לעיר. עבד שבטל לרבו מגלה שבמקום שאמורה להיות תנועה של התפשטות הוא מגביל אותה. דרך משל, 'כל מה שקנה עבד קנה רבו' לא מייצר הרחבה של רבו, אלא גורם להחזיר הכל לרבו בבחינת אור חזור, היפך אור ישר שמתפשט. כל תפיסת העבד היא כניעה, ביטול תחתון לעליון, ולכן הוא מקום נקודת הגבול שמצמצם את הדבר. ולא רק שהוא מצמצם את הגבול, אלא הוא יוצר תנועה הפוכה של חזרה מתא לעילא, שמחזיר את הדבר לשורשו.

האמצעי הוא הלב, והמקום התחתון - כליות יועצות. ולענייננו, יוסף הוא היועץ, וכמו שאמר עליו פרעה "אין נבון וחכם כמוך" (בראשית מא ט), והוא היועץ במדרגת 'ראשו בין ברכיו', שכן שם מקום אות ברית קודש שכנגד יוסף.

וכשיוסף נמצא במצרים, שהיא בבחינת "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", וכדרשת חז"ל 'כעובר במעי אימו', הוא מייעץ לפרעה. והעצות שנתן יוסף היו בצמצום המוחין, עצות ששייכות לפרעה, במדרגת 'ראשו בין ברכיו' מצד הקלקול.

ירידת יעקב למצרים היא 'ראשו בין ברכיו' דתיקון

והבחינה המתוקנת שבוזה מתגלית ביעקב אבינו, שכידוע יש בו שתי בחינות, יעקב מלשון עקב, וישראל - לי ראש. ירידת יעקב למצרים היא ירידה מ'ישראל' למדרגת העקב שבבחינת מצרים, שנאמר עליה "והשקית ברגלך כגן הירק" (דברים יא י). ודייקא במצרים נאמר "ועיני ישראל כבדו מזוקן" (בראשית מח י), ולא עיני יעקב.

ירידה זו הייתה ביחס של 'ראשו בין ברכיו', שהראש (יעקב) יורד למקום הברכיים (מצרים). אבל לא מצד הקלקול שבו כמו שנתבאר, אלא בתיקון במדרגת האחד, כמו רבי אליעזר בן דורדיא שהניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו (ע"ז יז), מעין רבי עקיבא שיצאה נשמתו באחד (ברכות סא). וכידוע 'רבי עקיבא' אותיות 'אביר יעקב', שהוא גלגולו של יעקב אבינו.

לכן כאשר יעקב אבינו יורד למצרים הוא אוסף את בניו באמרו "האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים" (בראשית מט א) ושם מגלה להם את מציאות האחד - "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", והם ענו "ברוך שם" וכו', לומר ש"כשם שאין בליבך אלא אחד

הגבול, היינו אם זרעו אינו בחיים", הוא הופך מ'תם' ל'מת'. ודבר זה התגלה במיתת רחל שהיא עיקרו של בית, וכשנמנע ממנה פרי בטן ואין המשך קיום של 'מה זרעו בחיים' נחסר עיקר התולדות, וה'תם' הופך ל'מת'. וזה מה שאמר יעקב ליוסף "הבוא נבוא אני ואימך ואחיך להשתחוות לך ארצה", כי יעקב אבינו מצד עצמו צריך להשתחוות אחר מיתת רחל, כי מתגלה בו הבחינה של 'מת'.

ויעקב אבינו בצורתו השלימה הוא מבריה מן הקצה אל הקצה, מלמעלה ממקום הראש, מדרגת 'ישראל' - לי ראש, ועד למטה למקום העקב - יעקב. והשתחוואה בפישוט ידיים ורגליים שבה הראש והעקב שוים, גורמת שכל הקומה כולה תתבטל, והיא ביטול כל קומת הגוף מעין מדרגת המת. אמנם הכריעה לעומת כן היא רק ביטול של הברך, "כי לך תכרע כל ברך". וכמו שנתבאר, ברך זקופה מהווה המשכה מלמעלה למטה, וכשהברך כורעת זהו ביטול של תחתון לעליון.

עצות יוסף הן במדרגת 'ראשו בין ברכיו', אות ברית קודש שבמקום הברכיים

בכמה מקומות בחז"ל מובא ענין 'ראשו בין ברכיו', כדוגמת ר' חנינא שהניח ראשו בין ברכיו והתפלל (ברכות לד:), וכמו שמצינו שעובר במעי אמו 'ראשו מונח בין ברכיו' (גדה כא). ויש לבאר משמעות הדבר.

ואמרנו, שברך ישרה - מהווה המשכה מלמעלה למטה, וכריעתה - היא ביטול התחתון לעליון. לפי"ז 'ראשו בין ברכיו' היא תנועה הפוכה, שמשפיל את הראש למדרגת הרגליים. וזה בחינת מוחין דקטנות, שהם המוחין שיש לעובר במעי אמו (ראה עץ חיים שכ"ב פ"א).

ובפנים יפות כתב, שיש באדם שלושה מקומות של שכל, מקום העליון הוא המוח,

מושפלת לבלהה, ומכוח התחתון נבנה העליון בסוד 'יתרון האור מן החושך', והיא סוד התוספת. והיינו, שהחושך הוא מציאות הגבול, ויתרון האור הוא מן החושך, כי מתגלה איך האור אין סוף בוקע גם את הגבול, ונעשה ב'גבול' 'בלתי בעל גבול'. וזו עומק המדרגה שמתגלה אח"כ בירידת יעקב למצרים, כפי שנתבאר. לכן שם במצרים דייקא התגלתה מדרגת ההשתחוואה, ששם נתקיים הכתוב 'הבוא נבוא אני ואימך ואחיך להשתחוות לך ארצה' (בראשית לז י). וכן נאמר שם "וישתחו ישראל על ראש המיטה" (בראשית מז לא).

על ידי דור רביעי מגלה יוסף את אור אין סוף בתוך גבולות הדל"ת שבמצרים

ועתה ניתנה ראש ונשובה לבאר את מה שמצינו ביוסף, שנאמר בו "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף" (בראשית נ כג). והוא דור רביעי. ובכלליות, עיקר ענין המשך הדורות הוא בג' דורות, בבחינת 'החוט המשולש לא במהרה ינתק'. אולם ביוסף מתגלה גם דור רביעי שילדו על ברכיו.

וביאור הדבר, כי החוט המשולש זו מדרגתו של יעקב אבינו השלישי לאבות. והוא מחבר שני הקצוות היות שהוא התם והשלם העומד בקו האמצע, ומבריה מן הקצה אל הקצה, בבחינת 'החוט המשולש לא במהרה ינתק'. אך מעלתו של יוסף היא שקרוב הוא להיות רגל רביעי שבמרכבה^ה, היות שהוא גופא מגלה את הבחינה הרביעית של ההברכה, שהיא בברכיים.

שהרי, אות דל"ת היא במדרגת מצרים ששטחה הוא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, וד' בהכפלה היא אות ס' שסגורה בד' צדדים, בבחינת מצרים מקום המיצר. ובא יוסף לגלות, שעל אף הגבול והגידור מארבע

כך אין בליבנו אלא אחד" (פסחים נו.). ורבי עקיבא היה דורש תילי תילים של הלכות על כל קוץ וקוץ, וקוצי האותיות שמעל האותיות הן במדרגה העליונה של הכרובים שלמעלה מן הארון, וזו מדרגת רבי עקיבא שבבחי' הראש. ויציאת נשמתו באחד מגלה את 'ראשו בין ברכיו', שהוא ממשיך את מדרגת הראש למדרגת הרגליים.

ראשו בין ברכיו כענין נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

כאשר האדם כורע בברכיו, בדרך כלל הוא מכופף את כל הקומה כולה. בהבטה מסוימת זו מעין צורה עגולה, שהגוף סוכך על רגליו בשעה שהוא מתכופף. ובעומק יותר, הוא מוריד את כל מדרגת הראש ומרכין את כל קומתו למטה. וזה כעין נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, שהראש יורד למקום הברכים. וזהו ענין 'ראשו בין ברכיו' מצד מדרגת התיקון.

והגילוי של 'דירה בתחתונים' נעשה במדרגת מתן תורה ולאחר מכן במקדש, אלא שגילוי נוסף היה בליל התקדש חג הפסח, ששם נאמר "אני יוצא בתוך מצרים" (שמות יא ד), בסוד נתאוה להיות לו דירה בתחתונים. שהתחתונים בה"א הידיעה הם במצרים, מקום השפל ביותר. ודבר זה התגלה ביעקב אבינו עצמו, שיורד ממדרגת ישראל למדרגת יעקב, ומתוך כך מתגלה ששורש ירידתו היא מצד המדרגה העליונה של 'נתאוה הקב"ה'. ומצד זה התחתון הוא מעולה מן העליון, מעין ההבחנה שיוסף למעלה מיעקב.

ובזה יש לבאר את לשון חז"ל הידועה "ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו" (שבת פט:). וכידוע (עץ חיים שמ"ט פ"ט) ברזל ר"ת בלהה, רחל, זילפה, לאה. עומק הדבר, שהירידה בשלשלאות משמעותה שהעליון מורד לתחתון, שרחל

^ה בהבחנה הפשוטה זה דוד, ובבחינה מסוימת זהו שלמה, אלא שגם ביוסף קיימת בחינה של רגל רביעי שבמרכבה.

כמו שנתבאר בראשית הדברים, אלא שזו רק המשכה, אבל עצמות העליון נשארת למעלה. מדרגה ב' - 'ברך' הכורעת, כאמור "לך תכרע כל ברך", שהיא ביטול התחתון לעליון. מדרגה ג' - 'ראשו בין ברכיו' בתיקון, שהעליון עצמו יורד לתחתון בבחינת 'דירה בתחתונים', שעצמותו כביכול נגלית למטה, ואז מתגלה בלתי בעל גבול בגבול עצמו. ועל כן ב' ר' ה' הן אותיות שניות לא' י' ק', כי זו תכליתה, שאלופו של עולם נמשך במציאות ה'ברך".

ושלימות ההארה היא, לא שהשפע נמשך לתתא, אלא שכביכול עצמות העליון נמשכת למציאות התחתון - שזו תכלית כל הבריאה כולה. וזהו בעומק "כי לך תכרע כל ברך", שעל ידי שבטלים לעליון ממשיכים את עצמות העליון לתתא.

צדדים, עדיין יש מקום לתוספת. והדור הרביעי שיוולד 'על ברכי יוסף' מגלה את ההברכה וההמשכה של התוספת גם במדרגה הזו של הרביעי. הדור הרביעי מעתיק את בחי' השלוש - החוט המשולש שחיבר את הכל, ומגלה את ההמשכה, ההברכה והתוספת במדרגת הארבע שנראית לכאורה סגורה ומוגבלת.

ובעומק, תכלית הבריאה ש'נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים' מתגלה על ברכי יוסף - שהו"ע המשכת האין סוף גם במקום מציאות הגבול של ד' הצדדים המגבילים את הדבר.

ג' מדרגות בברך

ולסיכום הדברים - נמצאו כאן ג' מדרגות עיקריות.

מדרגה א' - היא המשכה מן העליון אל התחתון. והיא השתלשלות 'ארך' 'ברך' 'ירך',

Ⓜ ושלמות גילוי זה היא במדרגת ה'אברך' כמשנ"ת, שממשיך ומגלה את האל"ף בכל השניות.

סוגיות במחשבה

ברך

תנ"ך

ותאמר (רחל) הנה אمتי בלהה בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה (בראשית ל ג)

ולהלן כתיב (נ כג) וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף.

וכתב רש"י (ל ג) וז"ל: "על ברכי- כתרגומו ואנא ארבי", עכ"ל. וכן להלן (ז כג) כתב וז"ל: "על ברכי יוסף- כתרגומו, גדלן בין ברכיו", עכ"ל. וכן כתב האבן עזרא (בראשית כה יט) וז"ל: "טעם הוליד, גדל ורבה, כמו יולדו על ברכי יוסף", עכ"ל וכן ויקרא, יח ט. וא"כ גידול ואומן, אומנת, נקרא לידה על ברכי. ועין מעשי השם, מעשי אבות פרק י"א. וטעם הדבר דייקא "על ברכיו", כתב ר' אברהם בן הרמב"ם (בראשית נ כג) וז"ל: "ילדו על ברכי יוסף- נולדו וגדלו, ולקח אותם על ברכיו בעודם קטנים, לא שהוא קבל אותם כמילדת בשעת לידתם", עכ"ל. ונראה שבא לדקדק היפך יולדתו שגדל על שדי אמו, גדל רק על ברכיו. ופעמים זהו לשון מורחב, עלי, על ברכי. כמ"ש רבינו אפרים (בראשית מח ז, הובא בנחל קדומים שם) וז"ל: "מתה עלי רחל בדרך- מרוב חיבתי מתה על ברכי, וזהו עלי", עכ"ל. ודרך הדבר שילד שיש לו חיבה אליו נותנו על ברכיו).

ובחת"ס (בראשית מח יט) כתב וז"ל: "יולדו על ברכי יוסף, נתגדל ע"פ דרכו ותרבותו של יוסף", עכ"ל ומעין כן בכתביו עוד (קצת מדרוש לכבוד התורה) וז"ל: "מתגדלים הבנים על ברכי האבות, וידבקו בשפתם", עכ"ל. ולשון זה של

גידול על תרבות ברכיו, לשון תרבות, מצוי הרבה ברבותינו. כגון, ברכות כח ב. ובפרדס יוסף (בראשית נ כא אות ס"ח) כתב וז"ל: "על ברכי יוסף, עין תרגום יונתן, גזורינון יוסף, ועין במפרש שיוסף היה הסנדק, וזה פירוש על ברכי יוסף היו נימולין", עכ"ל. ולכאורה זה שייך גבי יוסף, אולם אצל רחל, אין נראה לכאורה שרחל היתה סנדקאית של בני בלהה ויש שפרשו, שמל אותם יוסף בעצמו, כפשטות לשון יונתן (עין ויק"ר לא ד) ולפ"ז כמו שצפורה מלה את בנה אפשר שאף רחל מלה את בני בלהה, ולדבריהם צריך ביאור מהו לשון "גודלו". ונראה שזהו שלב בגידולו, ברית מילה, והבן. ובאופן ארעי שניהם שייכים על ברכי חבריו, עין רש"י פסחים, קח, א, ד"ה הוה זגינן.

עוד נראה שהוא לשון הברכה, המשכה, וכמ"ש ברקאנטי (ויצא) וז"ל: "לפי שההמשכה והאצילות שהיתה נמשכת ונאצלת על בלהה שפחתה, היתה נמשכת ג"כ עליה", עכ"ל עין הקדמה לספר מצרף לחכמה, ליש"ר.

ועין ברית כהונת עולם, מאמר תרי"ג, פ"ג.

ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה (בראשית מח יב)

ויש שפירשו על ברכי יעקב עין רשב"ם וכן כתב ר' אברהם בן הרמב"ם וז"ל: "היה יעקב יושב על המטה ורגליו יוצאות לחוץ והם על הארץ אצל רגליו, כן נראה", עכ"ל. ועין פענח רזא, אולם רבינו שמחה פירש, שקאי על ברכי יוסף.

ובעומק יש בו ב' בחינות של ברך, בשפלת קומה, וכן ששותה מן הברכה, והבן. שותים מן מקור הברכה, עין חת"ס בראשית לב ל. ועין תו"ט חולין פ"ד מ"ו.

ויוסף כל בחינות ברך בו, ודו"ק. וכתב (דה"י ב' יט) ויברך על ברכיו.

יככה ה' בשחין רע על הברכים ועל השקים (דברים כח לה)

בחינת מש"כ (ישעיה לה ג) ברכים כושלות.

ומקום ברך לשון הברכה, ברכה, בקלקול נעשה בו שחין.

ואמרו (ברכות ו א) הני ברכי דשלהי מנייהו, ופרש"י ברכי דשלהי- ברכים עייפים עכ"ל. והוא מפני המזיקין. וכן דרך להעיר הישן, לגעת בברכיו, כמ"ש במצודות דוד. דבר והפוכו. עין דניאל, י, יח. ותניעני על ברכי ועל כפות ידי.

וכתב בפני יהושע שם וז"ל: "נראה דהינו משום שעיקר אחיזת החיצונים הוא בצד הירך של אדם, כדכתיב ויגע בכף ירכו, וזה בא ג"כ מקללת הנחש, כמ"ש ואתה תשופנו עקב, וכמבואר בספרי המקובלים, עכ"ל. וביותר בירך שמאל, עין קרן אורה, תענית טו ב. והוא בבחינת רגליה יורדות מות, עין גר"א, ספד"צ פ"א ד"ה מלך חמישי שמלה, ופ"ג ד"ה ואת המאור הקטן. ועין זוה"ק ח"ב קיב ב.

ושורשו בנחש שבא על חוה, בין רגליה, ופגם בשני רגליה, ולכן נאסר גיד הנשה בשני רגלים (לחד מ"ד), עין עמק המלך שער יד פרק כא. אולם עיקר אחיזתו ברגל שמאל, ועין בית עולמים קלט ע"א.

וכתב באור תורה (אות קמא) וז"ל: "שנאמר ויגע בכף ירכו, הני ברכי דשלהי מנייהו הוא וכן גם נשיכת הנחש בעקבים, והם עונות שאדם דש בעקביו, שאפילו צדיק אינו יכול

ודו"ק, שהוציאו מן הברכים, על מנת לקבל ברכה. ברך- ברכה, וכתב (בראשית לט ה) ויברך ה' את בית המצרים בגלל יוסף ויהי ברכת ה' בכל אשר לו. וכתב (בראשית מח ה) וירא ישראל את בני יוסף וגו', ויאמר קחם נא אלי ואברכם, ששם יוסף שהוא בחינת ברכים- בחינת ברכה, ועליו כתיב (משלי י כב) ברכת ה' היא תעשיר, ולא "יוסף" עצב עמה, והבן.

ונגלה בברכה בברכי יוסף, כמ"ש (שם, נ כג) וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף. והינו שעיקר ברכת יוסף נגלית בברכיו, בזרעו, ולכן ראה בני שלשים, ודיקא יולדו על ברכיו, ודו"ק וזהו מלעילא לתתא, במשיכת ברכה מיוסף לזולתו.

ומתתא לעילא, נקרא יוסף אברך, וכתב רש"י (בראשית מא מג) וז"ל: "אין אברך אלא לשון ברכים, שהכל היו נכנסין לפניו ונמצאין תחת ידו", עכ"ל וכתב בשפתי חכמים שם (פרוש נוסף): "והכי פירושו של אברך, דהכל היו באין אליו ואומרים לו, אברך לך", עכ"ל. בבחינת אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, ברכה מתתא לעילא.

וכתב ר' אברהם בן הרמב"ם שם וז"ל: "אברך- טעמו שהכריזו לפניו שיכנעו לו האנשים ויכרעו לו ברכיהם לפניו בהכנעו וכניסה תחת משמעתו", עכ"ל. ונראה שנעשים לו כמין מרכבה לרכוב עליהם. וזהו שכתוב שם, וירכב אותו "במרכבת המשנה", ויקראו לפניו אברך, והם נעשים לו כמרכבה, והבן.

וכן שהוא נעשה להם מקור, הברכה, כמ"ש (בראשית כד א) ויברך את הגמלים, וכתב ברד"ק שם וז"ל: "הרביצם על ברכיהם שינוחו וכדי להשקותם", עכ"ל וכן שיונקים ושותים מן "הברכה" ודו"ק. וכתב הרשב"ם שם וז"ל: "שני ברכים יש לגמל, זה על גב זה, צריך להברכים פעמים קודם שישתה מפני גובהו", עכ"ל.

אתא שטן ונשקיה "אכרעיה", וענינו מורה על שלמד זכות שהוא לא פעל כלום, אלא עשה עבודתו אשר נצטווה לו, ובסיבה זו השלים השטן עמו.

וצד השלמת השטן שימצא מרגוע לנפשו ואין מסית אותו, וידוע דאחיזתו הוא על הברכים, כדאי' בגמ' (ברכות ה א) הני ברכי דשלהי מנייהו, ולכן כתיב וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו, וסיבת החטא נתהווה כמו כן מן העקב, כמ"ש עון עקבי יסובני. וחז"ל מצאו תרופה לבעל תשובה שילך יחף, וזהו ענין שנשק לכרעיה. וז"ש ועל ברכים תשעשעו, שיתבטל היצה"ר לעתיד, וק"ל."

והבן מאוד, שתורה קדמה לעולם, ועל אותה עת כתיב על התורה, (משלי ח ל) ואהיה שעשועים יום יום, ומעין כל קודם לידת כל אדם, שבערכו זהו קודם לעולמו, זהו זמן העיבור, ובו מלמדים אותו כל התורה, ואופן עסקו אז בתורה הוא בבחינת תורת שעשועים וכמ"ש דוד על עצמו (תהלים קיט כד) עדותך שעשועי, וזהו שביקש דוד על עצמו, מי יתנני ירחי קדם, והיינו לחזור לזמן היותו עובר שעסק בתורה בבחינת שעשועים.

ונודע ששורש השעשועים, הוא בגלגול האותיות (כנודע מתורת מהר"י סרוג, שכביכול משעשוע א"ס נעשו האותיות, וצירופיהם) ולכן תינוק שנמצא במעי אמו ועסיק בשעשועים, כשיצא לאויר העולם, כל עסקו בשעשוע, ואח"כ כשגדל מעט יותר עוסק באותיות, וכל תהליך זה הוא המשך לעסקו במעי אמו.

ותחלת משעשע על ברכי אמו, שם מקום אחיזת היצה"ר, ומנסה להפילו לשעשוע דקלקול, ויתר על כן נכנס בן י"ג יצ"ט, ואזי נופל כח שעשוע למלחמה, ואזי נעשה פיק ברכים (נחום ב יא) עין מלבי"ם שמואל א כב לא, וז"ל: "פיק ברכים, שנפרדו צומת הגידים

להזהר מכל זה, ואין אדם צדיק בארץ וגו', ומצד זה המיתה כרוך בעקבו של אדם, והם ב' פעמים אלקים, בסוד עקב (גימט') ענבים, וחוה סחטה ענבים וכו', והם הנדרכים בעקב, והוא אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה (ב"ר טו ח) ויין הביא מיתה לעולם, ושם אחיזת סמא"ל שהיא לענבים, כמו שנאמר והימים ימי בכורי ענבים וכו', עכ"ל, עי"ש.

וזהו שורש מי רגלים, כמ"ש (ברכות כב ב) היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו, פוסק עד שיכלו המים, בחינת פיק ברכים (נחום ב יא), בחינת ותתחלחל המלכה, שנצרכה לנקביה (מגילה טו א), והבן שמקור יציאתם מן אות ברית קודש, אולם שותתין על הברכים. וזהו פסולת של ענבים סחטה לו כנ"ל שיוצאין דרך השתן על ברכיו, והבן.

ועיקר הפגם בין הרגלים, זהו הערלה באות ברית קדש, בין הרגלים, עין אור תורה הנ"ל. וכנגד זה פגם אות ברית קודש, פגם שז"ל. ובתיקון זה יוסף, אברך ברכה באות ברית קודש.

עד צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו

(ישעיה סו יב)

וביאר המלבי"ם שם וז"ל: "כילד שעשועים, שמרוב האהבה משתעשעים עמו במה שמניחים אותו על הברכים", עכ"ל וכן דרך האם כשרוצה להרדים את הילד, מניחתו על ברכיה, ופעמים אף מנענעת ומשתעשעת עמו באופן עדין ועי"כ נרדם.

והבן מאוד, שלתתא יש שני צדדים, יצ"ט ויצה"ר, ובחירה ביניהם, אולם שעשוע ענינו תנוע מצד לצד, שעשוע בין שני צדדים, ולא בחירה בין שני צדדים, והבן היטב.

וכתב באהבת יהונתן (הפטר שבת ור"ח, תרומה צו) וז"ל: "ועל ברכים תשעשעו- ויובן במ"ד, דרש רבא, שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו,

וקשורי הברכים ונתרפו וקושרם". ועין רד"ק נחום, שם. מלחמה בין יצ"ט ליצה"ר, ועבודת האדם לעלות ממדרגת מלחמה לשעשוע, וזהו ע"י תורתך שעשועי, והבן.

ש"ס

כריעה על ברכים, שנאמר מכרוע על ברכיו (ברכות לד ב)

וכתב ר"י מ'גאש (שבועות טז ב) וז"ל: "שכורע את ברכיו ושוחה פניו עד שמגיע לארץ", עכ"ל. ועין יפה עינים שם. וכך כתב הרמב"ם (תפילה פ"ה הלכה ג): "כריעה האמורה בכל מקום על ברכים", עכ"ל. וכן אומרים בתפלה, תכרע כל ברך. וגדר כריעה, אמרו (ברכות יב ב) רב ששת כי כרע כרע כחזרא. עין תוס' שם, ד"ה כרע, וברא"ש שם.

ומהות הכריעה, בנפש של האדם, כתב בשם משמואל (כי תבא, תרע"ה) וז"ל: "כריעה שהיא על הברכים, אין כאן ביטול התפשטות הידים, אלא ביטול התפשטות הרגלים לבד וע"כ כריעה איננו ביטול השכל, אלא ביטול כחות הנפש, דהינו מדותיה ותשוקתיה", עכ"ל. ועין ישמח ישראל, אמור, לפסח שני, אות א'.

וכתב המלבי"ם (תהלים צה א באור המלים) וז"ל: "נכרעה- נברכה- כרע הוא כריעת הראש עם קצת הגוף, ונברכה היא כריעת הברכים בארץ, כמו כרעו על ברכים", עכ"ל וזה דלא כלשון הרמב"ם. ואמרו (ברכות יב ב) כשהוא כורע כורע בברוך, לשון ברוך ולשון ברך, כמ"ש הפסוקים. ולדברי המלבי"ם זהו שני שלבים, כורע, ואח"כ ברך, והבן. וכריעה זו בכללות היא דרך כבוד, וכריעה במודים, דרך הודאה והודיה. ועין זוה"ק ח"א, קלב, ב. ויש קריסה בקלקול, כמ"ש כרע בל (ישעיה מו א) וכמ"ש (שופטים ה כז) כרע נפל שדוד, וזהו כריעה של נפילה, ויש בה בזיון עין מצודות שם. וכמ"ש באברבנאל (ישעיה שם) וז"ל: "כרע ר"ל כאדם הכורע על ברכיו לפני אויביו", עכ"ל ע"ש.

וכן כל מעשה ביאה, כי בו כריעה על ברכיו, כמ"ש בין רגליה כרע וגו'. ובקלקול זהו נחש שבא על חוה, כרע ברכיו אליה, ולכן נתקצרו רגליו. וכתב השל"ה (תורה אור, תולדות ה) וז"ל: "וארז"ל (ב"ק טז א) מאן דלא כרע במודים שדרו נעשה נחש לסוף ע' שנה, הכריעה היא בירך, ובירך היה נחש (ירך- ברך)", עכ"ל והבן.

ברך, ב- רך, רכות, יש כריעה, כרע, רך- ע, והוא מקום הרכות, שבטל לזולתו.

הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים (ברכות לד ב)

וכן אמרו על ר' אליעזר בן דורדיא (ע"ז יז א) הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. וכן צורת העובר במעי אמו, כמ"ש נדה, ל ב. והוא מעין ישן במעי אמו, ונקראת שינת ארעי, עין סוכה כו א. וכסף משנה תפילין פ"ד הלכה טו. ועל זמן שנמצא כן במעי אמו, כתב בשפתי כהן (שמות כב ט) וז"ל: "שבועה שהשביעהו בעודו בבטן אמו, שנאמר (ישעיה מה כג) כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון, שהוא כרוע ולשונו, דהינו ראשו, בין ברכיו", עכ"ל.

וכאשר מתפלל שראשו בין ברכיו, דהינו שדבק בהיותו כן בראשית יצירתו ודבק בהאי? שבועתו תהי צדיק ואל תהי רשע, ואזי ראוי שיתקיים בקשתו, והבן.

וטעם נוסף שמתפללים באופן זה כתב הרלב"ג (מלכים א, יח, מב) וז"ל: "ויגה ארצה- ר"ל שכפף ראשו למטה, כדרך ששם פניו בין ברכיו, והיה מתפלל לש"י עם זה "ההכנעה וההצנעה" כדי שתהא תפלתו נשמעת יותר, כי ימהר הש"י להביא המטר (היינו קודם בקשתו שם)

וכתיב (יחזקאל ז יז) כל הידים תרפנה וכל ברכים תלכנה מים. וכן שם כא, יב, ופרש"י וז"ל: "מזעת אימה", עכ"ל. וכתב בעטרת צבי, וז"ל: "ועין תהלים (נח ח) דרש"י ז"ל שמפרש, דאמר כל ברכים תלכנה מים "מדמעות" (עכ"ל רש"י) וצ"ע, ויש ליישב, עכ"ל. ובאמת אמרו (ע"ז, יז א) הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה, וא"כ זהו דמעות שיצאו מן העינים על הברכים, כי נמצאים במקום ברכים. וביאר במצודות דוד שם וז"ל: "מזעת אימה, כאילו תמסנה והיו למים", עכ"ל. וביאר הרד"ק שם וז"ל: "על דרך משל כאילו נמסו שלא יהיה בהם כח מרוב בהלה", עכ"ל ועין תרגום שכתב, יתאשדן מיא.

אולם ברי"ד שם פירש וז"ל: "השתן יצא מביניהם מרוב פחד", עכ"ל. וכתב בתולדות אדם (ר"ז מוואלז'ין ח"ב, עמ' ג') וז"ל: "ע"ד מאמר רז"ל (סוטה מד ב) שמע קול קרנות והרתיע צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו וכו', ופרש"י, ומים שותתין על ברכיו מפני היראה, וגם כאן כוונת המקרא, כל הידים תרפינה מרב חרדה ואימה וכל ברכים תלכנה מים", עכ"ל ועין תורה תמימה, שמות טו טז הערה כב. ודברים כ ח, הערה מ'. וכן אסתר ד ז, הערה ט'.

ואמרו (זוה"ק ח"ג קסה ע"ב): "בסטר דרום בעזרה דא, אתייליד חד מעיינא דמיא, ואתרמי דקא ישטפון מיא כל עלמא, מאן דייעול בהו יהון עד ברכים ייעול בהו גיבר רב (מתנים מקום גבורה) ייעול בהו עד ברכים, אי תינוק בר יומא עד ברכים, מאן דשתי מנייהו יתחכם ויתפקח בחכמתא".

ומדרגת תינוק, היא עד ברכים, כי תינוק כל מצוה שיש בו, היא מצות מילה. ואמרו (ויק"ר כא ד) מילה שהיא בין הברכים ומדרגת עד ברכים מתתא לעילא, היא מקום מגולה, כי מכנסים מלעילא לתתא יורדים עד הברכים, וכמ"ש

להשגחתו על הנביא שלא ישקוד בזה הצער", עכ"ל. ובדקות ראשו-עיניו, שבהם ההשגחה, בין ברכיו, היינו כח ההשגחה עיניו, במקום השפל, משגיח על השפלים.

ולהיפך, כך דרך המתים לקבור מתיים (עין תפא"י, נזיר ט, ג, יכין אות כ"ז) והינו דרך שפלות נפעלה?, והבן. ולהיפך בקדושה, זהו דרך ענוה. וכתב ברוח חיים (אבות פ"ד משנה טו) וז"ל: "דרך הארי להגביה זנבו, כן דרך הגדולים מכבדים את שמשיהם, ודרך השועל להניח ראשו בין ברכיו, כי השפלים מבזים דיניהם ושופטיהם", עכ"ל.

וכן היא צורת נפילת אפים, ישים ראשו בין ברכיו, כמ"ש הרמב"ם, ועין שער הכוונות, דרושי עלינו לשבח, דרוש א'. וסודו של צורה זו של ראשו בין ברכיו, עין עץ חיים, שער כד פ"א, מ"ק. ועין בן יהודע, ברכות שם, וע"ז שם. ושער הכוונות דרושי נפילת אפים דרוש ג'. ופעולה זו יש בה ירידה למקומות השפלים, לירד ולהעלות משם הראוי לתיקון.

והבן שיש בפעולה זו ב' בחינות, א' שזהו מדרגתם, כולו במדרגת ברכיו, וזהו מדרגת עובר במעי אימו. עין פתחי שערים, נתיב פרצוף ז"א, פתח ג. ולשם, ספר הדע"ה, ח"א, דרוש ה, סימן ב. ב', יורד למדרגה תחתונה זו לתקן הנפילה שם ולהעלותו. וזהו ב' מדרגות שנתבאר בחכמת האמת. ומלבד כן ביאתו שהוא דרכי שפלות וענוה וצניעות. כנ"ל. אותיות בכר, ראשית, ברך, השפלה, והבן.

וימד אלף ויעברני במים מים ברכים

(יחזקאל מז ד) מכאן שמותר (ביוה"כ)

לעבור עד ברכים (יומא עז ב)

ועין זוה"ק ח"ג קסה, ע"ב, ובתוספתא (סוכה פ"ג ה) אמרו, מי ברכים, מים שמתברכין והולכין, עי"ש.

ימיהם ישתחוו למלך האוסף רוחם "ואין כח בהם למרות" וככה לפניו יכרעו כל יורדי בור", עכ"ל. ועין מסכת כלה (פ"ג): "ונאמר יכרעו כל יורדי בור, מיד מעיד האדם על עצמו כל מה שעשה בעוה"ז". וכן הודאה על שכרו, העתיד לו, כמ"ש ברבינו בחיי (שמות לג ב) וז"ל: "וזהו שדרשו חז"ל (במד"ר יד כב) בחייהם אינם רואים, אך בשעת מיתתו רואים, וכן הוא אמר לפניו יכרעו כל יורדי בור, וכן מצינו בר' אבהו שראה מתן שכרו סמוך למיתתו ואמר כל אלין לאוהבי (תנחומא ויחי ד) "עכ"ל, וזהו לצדיקים, אולם כתב יכרעו "כל, יורדי עפר, מטעמים נוספים כנ"ל.

אולם בשפתי כהן (ויקרא יא יז) כתב וז"ל: "לפניו יכרעו כל יורדי עפר, אין כריעה זו לשון השתחויה, אלא לשון השפלה, מלשון כרעו ונפלו, כלומר ימותו וירדו לעפר", עכ"ל ועין עוד רד"ק תהלים שם.

וכן לשון אבות דר"נ (פרק כה) שתי דרכים, אחת לג"ע ואחת לגהנם, ואיני יודע אם "יכרעני" לגהנם או יכנסו לג"ע, ועליו הכתוב אומר לפניו "יכרעו" כל יורדי בור.

והטעם העליון שכורע בשעת מיתתו, כי רואה אור א"ס, וכמ"ש (ספרא, ויקרא, דיבורא דנדבה, ב) כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינם רואים אבל רואים הם במיתתו, וכן הוא אומר לפניו יכרעו כל יורדי בור, וכו' עי"ש. והוא כריעה מפני ראית אלוות.

נדה, יג ב. למטה עד ירכים, ובמהרש"ל שם וז"ל: "ועד בכלל דהיינו עד ברכים", עכ"ל עי"ש. ועין אליה רבה, או"ח סימן נג ס"ק יח. ומקום זה באדם הוא מדרגת תינוק (בחינת נה"י דנה"י). ולכן עובר במעי אמו, ראשו בין ברכיו, כולו ברכיו, ושם אין לו בגדים. וברכים מקום העיפות, דרך תינוק שעיקר תדיר, וישן על ברכי אמו. עין ברכות ה א, וברש"י שם.

לי תכרע כל ברך (ישעיה מה כג), זה יום המיתה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי בור (נדה ל ב)

וכתב רבינו בחיי (דברים ח י) וז"ל: "לשון וברכת" ענין תוספת וריבוי, והוא מלשון ברכה הנובעת מן המקור, ולכן אנו מזכירין בתפלותינו תתברך ותתרום, וכן בלשון הקדש יתברך ויתרום ויתנשא. ועוד מלשון בריכה וכריעה, מי שכל ברך כורע לו (והוא מקור הברכה, ושורשו שם, ודו"ק). וכן מצינו בספר הבהיר (אות ד) מאי משמע דהאי ברכה לישנא דברין הוא, שנאמר, כי לי תכרע כל ברך, מי שכל ברך כורע לו, עכ"ל.

וכריעת הברך היא הודאה שהוא מקור הברכה, ונתינת תודה על ברכה זו וכמ"ש בצרור המור (בראשית מט ח) וז"ל: "יהודה-שבכאן סוד ההודאה, אמר יודוך אחיך וישתחו, בסוד תכרע כל ברך", עכ"ל.

ומה שאמרו (נדה רז"ל) תכרע כל ברך זה יום המיתה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי בור, יום המיתה, הוא היפך הברכה, אולם יש בו נתינת הודאה ותודה על כל ימי חייו. וכתב האבן עזרא (תהלים כב ל) וז"ל: "בסוף ובאחרית

מדור
רל"א
שערים

צירוף

ב-ר / ב-כ / ר-ך

ב-ר

ברית, בר-ית. וברית היינו חיבור מבורר, בר לשון ברור, בהיר, בהרת, בחינת בריא, כי הבריא כולו מבורר. מעצי ברוש, בר - וש, חזקים וחיבורם מבורר. וחיבור חזק נגלה בכרזל, בר - זל. והוא בחינת - בחור, בר - וח, לשון ברירות, מובחר. וכן בכור, בר - כו, יש בו דין יכיר, ברירות. וזהו בבחינת נפש. ובבחינת מקום זהו בירה, בר - יה, בית מבורר ומובחר. ובבחינת זמן, זהו בקר, בר - ק. ומקום הברית, אות ברית קודש במקום רגליו של אדם, הנקראים "לבר מגופא", כנודע, לחוץ. בר-חוץ. בחינת ברח, בר - ח, בר - חוץ. ותחילתו של אות ברית קדש בטבור כנודע. טבור, טו-בר. ושם נתגלה כח ההתפשטות וההרחבה באדם, הנקרא ברכה מלשון הברכה, המשכה. ברך - בר-ך. וכאשר המשכה זו טהורה, אזי זהו בבחינת "אור זרוע לצדיק", "ברה כחמה", ברה לשון ברור. וזהו ברק, בר-ק. כי התערובת יוצרת החשכה, והברירות אורה. ובשורש הוא אור ובהתפשטותו מים (בחינת אמ"ר, אור, מים, רקיע), וזהו באר. לשון ביאור, בירור אור, ולשון באר מים. באר, בר-א. וכן בור מים, בור, בר-ו. ואזי מטיפה זו נעשה עובר במעי אמו, עובר, עו-בר. והולד הנולד בראשונה נקרא בכור, בר-כו. ועיקר גילוי זה נמצא אצל רחל - יוסף, בשורש, והתפשטותה של רחל - בלהה, ר"ת ב"ר. (והשורש ברבקה, בר-קה) וכן אצל ראובן שהיה בכור. ראובן בר-און. ופעמים טיפה זו אינה נקלטת באם ונעשית טיפה מסרחת, רקבון, רקב, בר-ק, היפך ברור. וכן אצל כל אדם בסופו שבא אל מקום קבורתו, קבר, בר-ק. וזהו בחינת בסר, בר - ס, היפך הבר, ברור, ישנו סיתום. בר - סתום.

והבן שבפנימיות הכל מאוחד, וכאשר יוצא לבר, לחוץ, נעשה ריבוי. וזהו בר-רב, לשון ריבוי, וזהו לשון רבבה, מנין ריבוי הגמור. וכן פירות המחוברים לקרקע, סדנא דארעא חד הוא, ומחבר כל הפירות, וכאשר נבצרים, נעשה ריבוי, בצר, בר - צ. וכאשר ח"ו מתגלה ניצוץ הרע שבו, נעשה מכך ריב, רב-י. והוא בחינת עבירה, רב-עיה. וכח המפריד נקרא חרב (היפך חבר, חיבור), רב-ח. וכאשר זהו בתיקון זהו בחר, בחרט בטוב ומפריד הרע. והבן שיש בחינת פירוד גמור, והוא בחינת שבר, ש-בר. ועיקרו התפזרות לארבע כנפות הארץ, ארבע, רב-אע. והיפוכו חבר, ח-בר, שמחבר כל החלקים, והוא מקום קבורת האבות, חברון. וכן ברית, בר-חי, שמברית מן הקצה אל הקצה ומחבר כל הנפרדים. והוא בחינת צבר,

בר-צ. ויש בחינת פרוד ע"י תערובת במקום אחד ועי"ז נפרדו חלקיו. תערובת, ערב, רב-ע. וזהו בהרת דקלקול, בר - הת, מראה חמה עמוקה מן הצל, תערובת של אור וחשך, אור וצל דקלקול. וזהו בער, אש בוערת, מחד יש בה אור, אולם מאידך נעשה אפר, פרוד.

והבן שבבחינת פירוד גמור, הוא בחינת גלות לד' כנפות הארץ כנ"ל, וזה בחינת נבוכדראצר, נבזראדן והדומים להם שיש בהם אותיות בר, שורש לגלות. משא"כ בחינת תערובת הוא בחינת סנחריב שבלל את האומות יחדיו וערבבם. ונקרא כן כמ"ש חז"ל שסיחתו ריב. כי יש כח דיבור באדם, דבר, ד-בר. וכאשר זהו דיבור עליון הוא בבחינת "פתח פיך ויאירו דבריך", בחינת ברירות, וזהו הדיבור שמוציא פרי המחשבה והרצון לבר, לחוץ, וע"ד כלל לזולתו. אולם בדיבור יש תערובת של כ"ב אותיות. וכאשר נופל לקלקול נעשה עירוב דקלקול בחינת סנחריב, שסיחתו שיחה - דיבור של ריב. וכל זאת מכח דעת המתגלה בפה, דעת-ערוב דקלקול. כן מכת ברד, בר - ד, אש מתקלחת בתוך הברד, תערובת דקלקול. וכן מכת ברד, בר - ד, אש מתקלחת בתוך הברד, תערובת דקלקול. והנה כתיב "דבר מלך שלטון", מכח הדיבור שולט על אלו שלבר ממנו. ושם נעשה שורש הריב, חלוקת המלוכה, בין ירבעם ורחבעם שיש בשמותם אותיות רב.

והנה כאשר מתגלה בחינת קלקול נעשה ריב, בשורשו הוא בחינת שרב, ש-רב, ריבוי הארה מעל גבולות הכלי. אולם כאשר זו הארה דתיקון הוא בחינת אברהם, בר-אהם, שנאמר עליו מי האיר ממזרח צדק" ועל הארת חמה דתיקון נאמר כצאת השמש בגבורתו, גבר, ג-בר. אור מבורר, ויציאה לחוץ בשלמות.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: טבור, ירבעם, רחבעם, דרבן, חברון, נבוכדראצר, מכבר, נבזראדן, סנחריב, עכבר, קרבן, רגב, בחר, אכיר, אביתר, אבנר, אבר, אברהם, ברכה, עבר, חרב, קבר, ארבה, ארבע, רעב, שבר, חבר, באר, בור, בכור, ברית, בקר, ברד, ברח, בשר, גבר, גיבור, כגר, דביר, דבר, דיבור, בהיר, בחור, בחירה, חרבה, בכורים, בלאשצר, עבר, עבירה, עיבור, בעור, בער, בצר, בר, קרב, ברה, ברור, ברזל, רבקה, רחוב, בריה, ברי, ריב, ברנע, ברק, בחר, גביר, דבורה, כרובים, מבצר, מבשר, עברי, ערב, ערבה, ערבון, קרב, רחב, ארב, כישר, מדבר, עורב, זרובבל, צבר, רכב, ככיר, מערב, ראובן, רבבה, רבע, רהב, רקב, חורב, חרובנא, שרב, שרביט, בהרת, בירה, בסר, בריא, ברוש, בריח, ברך.

ב-ב

ומביא כבשה לטהרתו, כי נצרך לכבוש את הזוהמא שדבקה באותיות, וכסתה את הארתם. ואזי עולה ממדרגת עפר של כיסוי, למדרגת כוכבים (כי ישראל נמשלו לעפר, ונמשלו לכוכבים). כוכב, כב-כו (שם הוי"ה - כו). והכוכב מאיר לו את הארת כ"ב האותיות. ואזי עולה ממדרגת עפר שם מקום השכיבה, שכב, כב-ש. למקום הכוכבים, קשור ודבוק בעליונים בחינת ראשו (מח ולב כנ"ל) דבוק בשמים, וראשו מגיע השמימה. ועולה ממדרגת אחרית למדרגת ראשית, בכור, כב-ור. ועיקר גילוי זה מתגלה בחג הביכורים, בכור דפירות כנ"ל, שהוא זמן מתן תורה. שאלמלי חטאו נתנו להם לוחות ראשונים, מכתב אלקים המה. כתב, כב-ת. ואזי נעלה לו מדרגת הכבוד, כבוד חכמים ינחלו, אין כבוד אלא תורה. כלומר נגלה לו עצם האותיות וזהו כבוד, כב-דו. ובעומק זהו ד"ו-כ"ב. והיינו שנגלה אותיות של תורה, ומאיך נגלה האותיות הגנוזות באדם (כמ"ש בספר יצירה פרקים ג, ד, ה), ומתאחדים האותיות יחדיו. והבן שתחלה נפל למדרגת כבד, דם כנ"ל כ"ב ב' פעמים עולה דם. דהיינו שנפלו אותיות עליונות לאותיות תחתונות. אולם כאשר מתעלה כנ"ל, מעלה אותיות תחתונות לאותיות עליונות. ושלמות הארה זו מתגלה בארון ששם גילוי תורה, לוחות, כתב, כנ"ל. ועל גבי הארון נמצאים הכרובים. כרוב, כב-רו. ושני כרובים היינו ד"ו - כ"ב, כנ"ל. ואזי מתהפך הכאב, כנ"ל, לכ - אב, מלשון אב הרחמן, אין אב אלא בחכמה, שמלמדו האותיות.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: כוב, כבוד, כבד, שכב, ברכה, בכור, בכי, בכה, כבל, כלב, כתב, כאב, ברך, כבס, כבש, כוכב, ביכורים, יוכבד, כברה, כלוב, כרוב, בך.

שורש כל הנבראים בתוה"ק שצורתה טעמים, נקודות, תגין ואותיות. והם כ"ב אותיות. אותיות מחכימות, אותיות מאירות. וכאשר ח"ו נחשך הארת האותיות זהו בחינת כבה, כב-ה, כלומר כבה הארת כ"ב אותיות. וכן בכה, בכ - ה, בכיה. שעליה אמרו חז"ל שנוטל חלק מאור עיניו של האדם. כי כאשר ח"ו האדם חוטא, האותיות הגנוזים בשם החטא נכבים אצלו. וע"ז חל שורש הכאב, כאב, כב-א. כי עיקר הכאב ושורשו, הוא ע"י כיבוי האותיות, ע"י חטא כנ"ל. והיפך אותיות מאירות לעינים, נעשה בכי, בכ - י, והיינו שנעשה בחינה כבה - בכה.

ואופן הנפילה כאשר דבק בדבר אסור, מלשון אסור ברהטים, היפך אותיות מלשון אתא המשכה, והוא בחינת ברכה, המשכה. ברך, כב-ר. נעשה אסור וקשור. והוא בחינת כלוב, כב - לו, מקום של קשירה ואסירה. והוא בעומק בחינת כלב, שאוצר בתוכו מזונותיו ג' ימים, והוא בחינת כלוב. וזה אסור וקשור בכבלים. כבל, כב-ל. וכאשר האדם חוטא הוא בבחינת ברכים כושלות. ברך כב-ר. שהפיל את הכ"ב אותיות לרע, ר' בחינת רע-רשע, כמ"ש בשבת קד ע"א. וכאשר דבק לרע, היפך שתחלה היה במדרגת ברכה כנ"ל, הברכה המשכה, עתה דבק בבחינת כזב, מעין המכזב מימיו. כזב, כב-ז. ואזי נופל ממדרגת מח ולב למדרגת כבד, שכולו דם, כבד, כב-ד. כי המח והלב מקום המחשבה ששם חושבים באותיות, וכאשר חוטא מכח נפשו הבהמית שעיקר מקום גילוייה בכבד, נדבק ברוח שטות, שהרי אמרו אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות. ואזי נופל מאותיות המחשבה לכבד, כנ"ל. וזהו כח כבדות שמורידו. כבד אף מלשון כבוד, שנפל הכבוד ע"י כבדות לתתא.

ואזי כאשר נתעוררה נפשו לזכך ולעלות נפשו, נצרך טהרה, בבחינת כיבוש הרע, כבש, כב-ש.

ר-ך

כר - ופ. ויוה"כ, מכפר על הכפירה. כי הכופר, אין עניינו רק שאינו מאמין ח"ו בקיום הקב"ה. אלא כופר שמא"ס יכול להתפשט גבול, כנודע טענה זו בדברי הפילוסופים. והיינו שכופר, ב- ר-ך, כופר בהתפשטות, ודו"ק. ומגלה ביוה"כ גבול דקדושה, פרוכת, רכ-פות.

והנה אמרו היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם. והיינו שכר לעת"ל. שכר, ש-כר. כי השכר מהותו הוא התפשטות הדבר עוד ועוד, ודו"ק היטב. ולכך עיקר השכר לעת"ל, ליום שכולו ארוך, או-רך, כנ"ל. והוא בחינת זכר, זכרון, ז-כר, שהדבר אינו נסתלק אלא נשאר ממנו המשך, שזהו מהות הזכרון, שאינו זכירה שכלית בעלמא כפשוטו, אלא מחמת שנשאר כח ההמשך של הדבר. שזהו בחינת וזכרון כל המעשים לפניך בא ביום הזכרון, והיינו שכח ההתפשטות ותולדות המעשים שכבר היו ואינם באים לפניו.

והנה עיקר כח ההמשכה מתגלה ע"י יין, ולכך אמרו זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין. כי נכנס יין יצא סוד, התפשטות הדבר, ודו"ק. וזהו כרם, כר-ם. ועיקרו נגלה בפורים, במשתה היין. וע"י מרדכי, רכ-מדי. והוא שורש האור דלעת"ל, יום שכולו ארוך, כנ"ל.

ועיקר ההמשכה ליום שכולו ארוך נגלה ע"י דוד, ע"י כינור דוד, כר-יון, שמושך הלב מאוד מאוד.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אכזר, אכר, ארוכה, ארכיב, ארפכשד, ירכתי, יששכר, כברה, אזרח, בכור, כושרות, כיור, ככר, כישור, כנור, כפיר, כופר, כרכמיש, כרמל, כרם, כרת, כתר, מכמרת, מערכה, מרדכי, מרכבה, עכרי, ברכה, ברכאל, רכש, ערך, דרך, אריון, פרנך, שרוך, ירך, רך, נכרי, פרך, כפור, זכר, כאשר, כרוב, כפתר, פרוכת, מכבר, רכס, כרעים, כיור, אכר, שכיר, זכרון, שכר, ברך.

השורש של ר-ך לשון רכות, ב"ג מדות של רחמים, במדת ארך אפים, ארך, א-רך. והוא לשון אריכות, כי הדבר הקשה מצומצם, לעומת כך, הדבר הרך מתפשט ומתארך. בחינת ברך - ברכיים, כורעות שיש בהם רכות. וכאשר הדבר הקשה נעשה בו רכות פורתא הוא מתפורר, והיינו נעשה פריך, פי-רך. ושורשו בפה, פה-רך, פרך, כנודע. כי בפה מתפוררים התיבות לאותיות, וכן כל אות הוגים אותה במילואה, אל"ף בי"ת וכד', וזהו פרור. וזהו בחינת ברכה, ברך, ב-רך. כי מהות הברכה, מלשון הברכה - המשכה, כנודע, בבחינת מברך את הגפנים. וכאשר מתגלה שלמות ההברכה מן השורש מן ההתחלה, מן האל"ף, זהו אברך, א-ב-רך.

ובקומת אדם תחילת קומתו מן הראש, שר-א, ומתפשט והולך, ועיקר מקום ההתפשטות, לבר מגופא, הוא מקום הרגלים, ירך, י-רך. ועד מקום כף הרגל, שע"ג מנעל, הנקשר בשרוך, שו-רך. וכן מקביל לכך ממונו של אדם המעמידו על רגליו כלשון הש"ס, שהממון מתפשט ומתארך הרבה, ומאריך את קומתו של אדם. ונקרא ערך, ע-רך. ונקרא רכוש, רכ-וש. וכן בניו של אדם, כרגליו, ברא כרעא דאבוה. ותחלתו בן ראשון, בכור, בו-רך.

ולהיפך רך נעשה קשה, בחינת המרחם על אכזרים, נעשה אכזר, אז-כר. והיינו מתנגד להתפשטות. וזהו נכרי, ני-כר, וכמ"ש חז"ל, נתנכרו מעשיו. וזהו בחינת כרת, כר-ת. והיינו שנכרת דבר משורשו, מפני שאין התפשטות משורשו. וכן טבע המים להתפשט, וטבעם להיות ניגרים על פני הארץ. אולם כאשר נעשים כפור, עומדים על עומדם ואינם מתפשטים. כפור, כר-פו. וע"ז בא יום הכפורים לכפר, כר-פ, בבחינת וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. והיינו להפקיע בחינת הכפור שבמים, ולגלות בהם זריקה למרחוק, דייקא ההיפך מכפור. וכן יוה"כ בחינת גילוי מדרגת "כתר", ת-כר, היפך אותיות כרת, כנודע. והיינו שמתקן אף את מי שנכרת משורשו. והראש להם, הכופר בעיקר שאין לו חלק לעוה"ב, שהוא הכופר השורשי בה"א הידיעה, כופר,

מדור קבלה

בלבביפדיה קבלה

ברך

מילון ערכים בקבלה

ברך

בלבביפדיה קבלה

ברך

אור א"ס

אמרו (זוה"ק שלח קסה ע"ב) "בסטר דרום בעזרה דא, אתייליד חד מעינא דמיא, ואתרבי דקא ישטפון מיא כל עלמא (והוא מהארת מימי האור העליון ללא הגבלת הקו ודו"ק ועיין ערך קטן קו), מאן דיעול בהו יהון עד ברכים", עיי"ש.

צמצום

מחיצה, ותולדתו ניתוק, ודו"ק היטב. וכתב האבן עזרא (ישעיהו כח ז) וז"ל: "ופיק ברכים (נחום ב יא) כטעם הנתק הברכים", עכ"ל ופיק מלשון נפק, יצא.

ועוד. חלל פנוי שורש לע"ז. וכתב רש"י (שופטים ז ה) וז"ל: "וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות- תציג אותו לבד חוץ מסייעתך, כי הם לא ילכו עמך, שכך הם למודים לכרוע לפני עבודת גלולים".

ועוד, צום- צמצום, וכתוב (תהלים קט כד) ברכי כשלו מצום.

קו

כתיב (יחזקאל מז ג) בצאת האיש קדים "וקו" בידו וימד אלף באמה ויעברני במים מי אפסים וימד אלף ויעברני במים מים ברכים וגו'.

עיגולים

כתיב (נחום ב יא) ופיק ברכים. וכתב הר"ן (על הרי"ף סוכה, יז ב, ד"ה גמ') וז"ל: "וכל דבר עגול נקרא "פיקא" כאותו העץ הנתון בראש הכוש שהנשים טוות בו, וכדאמרינן (בכורות כד א) שלשה פיקות הן", עכ"ל. והיינו כי כאשר יש פיק ברכים, הברכים מתעגלות. וכן כאשר

יש פיק ברכים העצם שברגל בולטת בצורה עגולה.

ועין מגילה (לב, א) לגבי גלילת (לשון עיגול) ס"ת על ברכיו.

יושר

כתיב (יחזקאל מז ג) ויעברני במים מים ברכים. וכתוב (ירמיה לא ח) בבכי יבואו ובתחנונים אובילים אל נחלי מים בדרך ישר. ועוד ג' קוים, וכתוב (דניאל ו יא) וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי וגו'.

שערות

אמרו (שבת ט ב) מאימתי התחלת תספורת, א"ר אבין משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו.

אזן

ברך, ב- רך, רבות זו מוכרחת לצורך הכריעה. ושורשה באליה שבאזן שהיא רכה, כמ"ש (כתובות ה ב).

חוטם

כאשר הריח יצחק את ריח בגדיו של יעקב, נתמלא יעקב פחד ופיק ברכים, כמ"ש חז"ל, ועין ערך קטן תפארת.

פה

תפלה. וכתוב (מלכים א ח נד) ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' וקרע על ברכיו. וכן אנו כורעים בברכים בתפלה ועין ילק"ש (תהלים רמז תשכ"ג) שאמרו כל עצמותי תאמרנה, אמר דוד אני משבחך בכל אבריי, ומקיים בהם מצות

אמא

עובר במעי אמו ראשו בין ברכיו (נדה ל ב) וכן כתיב (מלכים א יח מב) ואלהיו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו. וכן אמרו (ברכות לד, ע"ב) הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים, עיי"ש. וכן אמרו (ע"ז יז א) גבי ר"א בן דורדיא, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכי עד שיצאה נשמתו. וראשו בין ברכיו לעורר זכות המילה, עין פסיקתא דרב כהנא כח.

ומהצד התחתון זהו בחינת חולשה, כמ"ש (פסיקתא זוטרתא ויצא ל מ"ב) בהעטיפ הצאן, כשהיו באות עטופי הצאן, הם החלשות, עיטופים עילופים, שמשים ראשו בין ברכיו ומתעלה, והוא הצאן החלש, וכו'. ועין נזיר סה א, ואין רגילין לקבור באופן זה את ישראל, אולם אוה"ע קוברים כן.

ועוד. סוכה. ומאותו שורש מיסך. ועין יומא פ"ג משנה ב. ועין רש"י שם (כח א) וז"ל: "מיסך רגליו, נקבים הגדולים. ולשון מיסך, כמו אילן המיסך על הארץ, (נזיר נד ב) לפי שהצריך לנקבים גדולים כורע ומכסה גופו את רגליו", עכ"ל.

ועין סוכה לגבי שינת ארעי חוץ לסוכה באופן של ראשו בין ברכיו. ועייש כו א.

נוק'

כתיב (בראשית ל ג) ותאמר (רחל) הנה אמתי בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה.

ד"א

י"ב גבולי אלכסון, יב שבטים.

ואמרו (פרקי דר"א פרק נא) ר' פנחס אומר, מי הבאר עתידין לעלות מתחת מפתן הבית, ונובעין ומפרין ויוצאין ונעשים לשנים עשר נחלים כנגד י"ב שבטים, שנאמר (יחזקאל מז עא) וישבני אל פתח הבית והנה מים יוצאין מתחת הבית וגו' הימנית מנגב למזבח, שלשה לעבור בהם עד השוקים, ושלשה כלפי המערב לעבור בהם עד הברכים, שנאמר (שם ג ב) בצאת האיש

(עיי"ש שמונה מה מצוה יש בכל אבר ואבר) וכו', כריעת ברכים בתפלה.

ועוד. שירה. ואמרו (סוטה ל ב) וכיצד אמרו שירה, עולל מוטל על ברכי אמו.

עינים - שבירה

בשבירה נפלו ניצוצות לתתא לבי"ע. וכן נגלה באדם התחתון, שנופלים ניצוצין של מי רגלים על ברכיו, עין נדה, יג א. וכלשון ההלכות גדולות (סימן מא, הלכות נדה) ניצוצות ניתזות לו על ברכיו.

ועוד. מיתא. וכתב רש"י (סנהדרין סה ב): "מבין הפרקים- מעלה את המת ויושב לו באחד מבין פרקי העצמות של המכשף, כגון על פרקי אצבעותיו או על פרקי ברכיו", עכ"ל.

ועוד. חבורה. וכתב בצרור המור (כי תבא, ד"ה ואמר והיית) וז"ל: "שמצד המהומה והשגעון אדם חוטט בצפורניו בחכוך גדול על ברכיו ועל שוקיו".

ובתיקון, בחינת רפאה למכה. איתא במסכת כלים (פרק כו משנה ו) עור הרופא, ופירש הרמב"ם שם וז"ל: "העור שנותן הרופא על ברכיו בשעה שמתפל בפצעים", עכ"ל. וכן קיטע נותן תחת ברכיו עור. עיין כלים, פרק כו משנה ג.

עתיק

עתיק סוד השעשוע, כי נעתק מצד לצד, ממדרגה למדרגה, מתפיסה לתפיסה, וזהו בחינת שעשוע, ודו"ק.

וכתיב (ישעיהו, סו יב) ועל ברכים תשעשעו.

אריך

אריך, א- רך, ולתתא נעשה ברך, ב- רך, וכן ירך, י- רך.

אבא

אמרו (מכילתא דרשב"י, פרק יט פסוק ד) עוף דרכו שמניח בניו בין ברכיו, מפני שמתירא מפני מי שחזק ממנו. וכן דרך האב להושיב בניו בין ברכיו, ועין ערך קטן תפארת.

קדים וקו בידו וימד אלף ויגברני במים מים
ברכים, וכו'.

כתר

אלף, לתתא נעשה אָלף. וכתבי (יחזקאל מז ד)
ויעברני בים מים ברכים.

חכמה

ראשית. בכור, ראשית. ונעשה הברכה,
ברכה. ולתתא נעשה ברך, ברכיים. ואמרו
(תוספתא סוכה פ"ג ה"ה) מים ברכים, שמתברכין
והולכין.

ועין זוה"ק (שלח קסה ע"ב) בסטר דרום בעזרה
דא אתייליד חד מעינא דמייא, וכו', מאן דייעול
בהו גובה רב וייעול בהו עד ברכים, אי תינוק
בר יומא עד ברכים, מאן דשתי מנייהו יתחכם
ויתפקח בחכמתא. ואמרו (ברכות כח ב) הושיבום
(את בניכם) בין ברכי ת"ח.

ועוד, כח - מה. מ"ה גימט' אדם. וזהו הנקרא
לדינא "כח גברא". ועיין ידים פ"א, מ"ה.
שבברכים יש דין של כח גברא לנטילה, עיי"ש.

בינה

תשובה. ואמרו (תנא דבי אליהו רבה ה) מקים
מעפר דל, לצדיקים, לימות "משיח" ולעוה"ב,
כי אי צד, בנ"א שעברו עבירות הרבה ונקנס
עליהם מיתה עד ד' דורות, שנאמר פוקד עון
אבות על בנים וגו', חזרו ועשו תשובה. וקראו
את המקרא ושנו את המשנה ומתו מתוך הצער,
אין לו להקב"ה נחמה עליהן אא"כ מעמידן על
"רגליהן" מן העפר ומושיבן בין ברכיו מגפפן
ומחבקן ומנשקן ומביאן לחיי עוה"ב, וכו'.

דעת

משה. ואמרו (פרקי דר"א, פרק מד) גבי מלחמת
עמלק, ורואין למשה כורע על ברכיו, והם
כורעים על ברכיהם.

חסד

מים. וכתבי (יחזקאל ג יז) וכל ברכים תלכנה
במים (ועין רד"ק שם, שימסו כמים מרוב פחד) וכן
שם כא יב. וכתבי (שם מז ד) ויעברו במים מים
ברכים. ואמרו (תוספתא סוכה פ"ג ה"ג) מלמד שאדם
עובר במים עד ברכיו. ועין יומא עז ב. וזוה"ק,
שלח קסה, ע"ב. שלעת"ל יצא מעין בצד דרום,
עיי"ש, ועין ערך קטן גבורה.

וכתבי (מלכים א ז ה) על ברכיו לשתות. ובשכל
טוב (חיי שרה כד יא) אמרו, ויברך - הכריען על
ברכיהן שכן דרך הגמלים להיות כורעין בשעת
שתיה, ודומה לו ויברך על ברכיו (דה"י ב יג).

ועוד. פני אריה לימין. וכתבי (בראשית מט
ט) כרע רבץ כארי, וכתב במלבי"ם שם וז"ל:
"הכריעה הוא כהאריה שיכרע על ברכיו,
והרביצה הוא בהלביאה שיש לה גורים", עכ"ל.

גבורה

אמרו (זוה"ק שלח קסה ע"ב) בסטר דרום בעזרה
דא אתייליד חד מעינא דמיא, ואתדמי דקא
ישטפון מיא כל עלמא, מאן דייעול בהון יהון
עד ברכים, ייעול בהו "גיבר רב" ייעול בהו עד
ברכים, עיי"ש.

ועוד. פחד. וכתב ברד"ק (נחום ב יא) וז"ל,
"ופירוש פיק ברכים, כי כשמפחד אדם מאד
ונבהל, ארכבותיו נוקשות זו בזו מרעדה
ורתת, וכן תרגם יונתן, ונקוש רכובין, וכן אמר
בבלטשצר, וארכובתיה דא לדא נקשן", עכ"ל.

תפארת

יעקב. וכתבי (בראשית מח יב) ויוצא יוסף אותם
מעם ברכיו (של יעקב).

וכתב ברקאנטי (בהעלותך י לה) וז"ל: "ויהי
בנסע הארון, וגו', בנס"ע, גימט' יעקב, וע"כ
הנו"ן הפוכה, כאדם הכורע על ברכיו לפני
המלך ומבקש ממנו צרכיו, וכן צורת יעקב
אבינו חקוקה בכסא הכבוד", עכ"ל. ואמרו
חז"ל (והובא באלשיך בראשית כז ד"ה ויגש) שכאשר
ביקש יצחק שישק לו יעקב, אזי נרתע יעקב

תבא כח ד) וז"ל: "ובהיות במעי אמו, הראש בין ברכיו, והוא בחינת הכליות", עיי"ש. ועוד, במילה, הסנדק מחזיק התינוק על ברכיו.

מלכות

אמרו (ברכות לד ב) המלך כיון שרע שוב אינו זוקף, שנאמר ויהי ככלות שלמה להתפלל וגו', קם מלפני מזבח ה' מכרע על ברכיו.

נפש

הנפש נמצאת בכבד, ושם תחלת הרגלים-ברכים, מטבור ולמטה מתחיל נה"י בכלל ויסוד בפרט.

רוח

רוחות רעות. ואמרו (ברכות, ו א) הני ברכי דשלהי, מנייהו. ועין זוה"ק משפטים, קיא, ע"ב.

נשמה

אמרו (ע"ז יז א) הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצאתה נשמתו.

חיה

הנחש נתקצצו רגליו, והינו שנסתלק הברכים, והבן. וע"י מעשיו הפיל שם חיה לחוה, כנודע. ונעשה בחינת רגליה יורדות מות.

יחידה

כלב "יחידתי", כך אמרה אסתר, וכלב כאשר שותה מלקק ואינו משפיל ברכיו, כמבואר בשופטים ז ה.

לאחוריו, ונשפכו מים על ברכיו, והיה נופל מלא קומתו מרוב הפחד, לולא שלח ה' שני מלאכים משני צדיו עיי"ש.

נצח

נו"ה, רגלים, לרוץ. ושורש ב"רצון", רצון-ריצה, וכתב האבן עזרא (נחום, ב יא) וז"ל: "ופיק ברכים- על דרך ופיק "רצון", אך הוא מעט רחוק", עכ"ל.

וכן רכיבה ע"י רגלים, ברך. רכב, אותיות שוות. לכן תרגם יונתן (נחום ב יא) ברכים, רכובין.

הוד

נו"ה, רגליו, ברכים. ובפרטות בהוד מדת ביטול, כריעה. וכמ"ש (ברכות לד ב) כריעה על ברכים, שנאמר מכרע על ברכיו. וכתב (דניאל ו יא) ברך על ברכוהי ופרש"י כורע על ברכיו. וכתב באברבנאל (ישעיה מו ד"ה אמנם) וז"ל: "כאדם הכורע על ברכיו לפני אויבו".

ובקלקול נעשה ברכים כושלות, ואמרו (ילק"ש דה"י ב רמז תתרפ"ה) ברכים שכשלם אותם במעשיכם הרעים וכתב (נחום ב יא) ופיק ברכים.

יסוד

אמרו (ויק"ר אחרי מות, כא ה) רגלים ממהרות לרוץ לרעה, (על מנת לתקנו) הוי רץ אחר המילה שהיא בין ברכים. ועין זוה"ק, שלח קס"ה ע"ב. ועוד. יוסף. וכתב רש"י (בראשית מא מג): "אין אברך אלא לשון ברכים, שהכל היו נכנסין יוצאין תחת ידו", עכ"ל. וכתב (בראשית נ כג) גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף. ובקלקול, אמרו (ברכות כב ב) היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו, פוסק עד שיכלו המים, וחוזר ומתפלל.

ואמרו (סוטה מב ב) צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו, חוזר (מעורכי המלחמה). ויסוד נקרא "כל", ובהרחבה נקראים כן הכליות, מלשון "כלי". וכתב בפנים יפות (כי

מילון ערכים בקבלה

ברך

בא ש"ע נהורין י' פעמים מילוי ס"ג גימט' ש"ע, וזהו שאמר הושיעה (את עמך) אותיות הויה-ש"ע, שמבחינת הוי"ה דס"ג שבבינה, כאן ש"ע נהורין מהמילוי, ובחינה זו היא את עמך, עמך הבעלי תשובה שיונק מבינה, וברך לשון ברכים, כמ"ש (פע"ח, שער הברכות, פ"א) בסוד? הברכות לשון ברכים נצח והוד, ובחינה זו היא נחלתין, הוא הצדיק מעיקרא שהוא ביסוד וקשור עם נצח והוד, עכ"ל.

וכתב בפע"ח (שער הברכות פ"ז) וז"ל: "רצה בנצח, ובהגיע לירך שניה היא הוד, וצריך ליכרע על ברכים במודים, ואח"כ ליסוד בשים שלום, עכ"ל.

וכתב עוד (שער העמידה פ"ו) וז"ל: "בכריעות התפלה של התפלה באבות, תחלה וסוף, יש ב' כריעות וב' זקיפות, בסוד כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם, וסוד ב' כריעות אלו, י' לגבי ה', ו' לגבי ה', וסוד ב' זקיפות ה' לגבי ו', ה' לגבי ו', וזה ככל א' וא' והוא בסוף ברכת הודאה, אבל בתחלת ברכת מודים, אין שם כי אם כריעה א' וזקיפה א', כי בכלם גופן גחן לברכים סוד ו' לגבי ה', ורישא גחין לגבי גופא, י' גבי ה'. וזוקף ברכים לגבי גופא ה' לגבי ו', וזוקף גופא לגבי רישא, ה' לגבי י'. אמנם בתחלת ברכת הודאה לא יש שם ברוך ולא הוי"ה, נמצא שכריעה זו בסוד ו' לגבי ה', זקיפה של ה' לגבי ו' לבד, לפיכך אנו צריכין לחזור ולעשות כריעה במודים דרבנן להוריד י' לגבי ה' "וכו'.

נו"ה, ברכים. ומצד רגל שמאל, ברך שמאל, אמרו (זוה"ק ח"ב רסב, א) "מודים, לאכרעה ברכין, לאודאה על נשמתן, כדאמרינן על נשמותינו הפקודות". וזהו הוד, ומצד ברך ימין אמרו שם, לאמשכא ברכאן לתתא וכו', עיי"ש ועין פע"ח שער הברכות, פ"א ופ"ז. ועיקר המשכת הברכה ביסוד, וכמ"ש בגר"א (תיקון ע', ד"ה וכל הזוקף זוקף) וז"ל, מקום הכריעה על הברכים, נו"ה, ויסוד כורע גם כן, עכ"ל. וכנודע שיסוד בחינת ברכה, ובכריעתו ממשיכין הברכה מלעילא לתתא.

והנה נה"י דאמא, ניתן לז"א, וזהו כמ"ש בעולת תמיד, שער כוונת הברכות וז"ל: "נה"י דאמא הנכנסין בזעיר, בחינת מוחין, והם בחינת ברכות ממש, וגם הם מלשון ברכים, כי ברכי אמא שהם נה"י שבה, מתפשטין בו", עכ"ל ועין זוהר הרקיע, וישב, דף קפג, א.) ונעשה לה נה"י חדשים וכתב במצת שימורים (שער התפילין) וז"ל: "סוד הל' דצלם, שהוא סוד הנה"י חדשים דתבונה כנודע בדרושי הצלם, משם נעשית הרצועות היינו נצח והוד והחדשים הם תרין רצועין דתפילין דזעיר והבן היטב עכ"ל (מבוא שערים). והנה רצועה בגימט' ש"ע, ושני פעמים רצועה הם ב' שעש"ע, וז"ס וינקתם על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו, ר"ל על ברכים שהם נצח והוד חדשים, יש להם ש"ע, וז"ס ושעש"ע יונק על חור פתן, עכ"ל עיי"ש, והינו שמקור נה"י חדשים אלו הוא מעולם השעשוע (עולם המלבוש) ודו"ק.

וכתב בקהלת יעקב (ערך עמך) וז"ל: הבעלי תשובה בבינה, וצדיק ביסוד. ונודע שמבינה

מדור

ארמית

מילון ערכים בארמית
ברך-בורך-בורכתא-ברכייה

מילון ערכים ארמית

ברך-בורך-בורכתא-ברכייה

הביא הר"ש ז"ל ברפ"י דאהלות, האי בורך דהכא חבר לבורך דהתם, וגם הערוך הביא שניהם בערך ברך בבי"ת, וכו', עכ"ל, ומקור דבריו ברמב"ם בפירוש המשניות, כלים יז א. ובר"ש שם כתב וז"ל: "עץ שבמחרישה שקורין קול"ר תקוע בו והוי "נכפף כעין ברך", ולכן נקרא ברך", עכ"ל, ועין תוי"ט כלים כא ב, ד"ה ובבורך.

ובפשטות, בורך ע"ש הבור שהברך בחינת בור. עוד כתב בערוך ערך ברך וז"ל: "(כתובות ג) אמר רבא, האי בוכרא, על רב נחמן בר יצחק מאי בורכתא, אנא אמירתה ניהליה, ובסוף גמ' דכסוי הדם חולין (פח) ועל נדון טומאה, פירוש האי בורכתי, כלומר דברי בורות הוא, דמה הוא מי שאומר דבר זה", עכ"ל. ובפשטות הוא לשון בור, בור ריק. אולם נראה שהוא גם לשון ברך, כאדם ריק שאינו יודע דבר ומודה וכורע ברך לכל מה שאומרים לו, והבן.

עוד כתב בערוך ערך ברכאה וז"ל: "הזון והברכאה טמאים (בכלים ב"ב פ"ו מ"ג) סנדל עמקי, פירוש עור שמשים האומן בין עקביו. ס"א עושי המלאכה שצריכין לעמוד כורעין על ברכיהן", עכ"ל.

אמרו (אהלות פי"ז מ"א) ברך המחרישה- שיעור חפירת האת בקרקע. והוא הברכים שיורדים לתתא (ערוך), ורש"י (תענית כה ב) כתב וז"ל: ברך- היא הכלי שחורשין בו, ומבריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו, עכ"ל, ונראה שהוא גם מלשון הברכה, מבריכין את הגפנים. אולם הר"ן שם כתב וז"ל: "ברך המחרישה- חריץ שבין תלם לתלם", עכ"ל. ולפ"ז אינו קאי על הכלי, אלא על הנקב.

וכתב בערוך (ערך ברך) וז"ל: "והבורך והביצול טמא (ב"ב פ"א בכלים משנה ב), אית דאמרי ובברך, פירוש בוכרא בארמית, והוא עץ של מחרישה שכשחורשין הצמד בארץ, אח"כ מביאין מחרישה אחרת שיש לה את קטן, ובריש החרב תבואה שכשתלך המחרישה בארץ דורך החרב החלול כמין מרמז תרד התבואה מעט ותזרע בארץ והוא כמעשה המחרישה שאינם לזריעה אלא שהחרב שלה שהיא מחרישה של זריעה חלול", עכ"ל.

וכתב במלאכת שלמה (כלים שם) וז"ל: "ובבורך- עץ עקום צמוד לארכובה של האדם וכו'. ומלת ובבורך גרסינן בבי"ת, שהוא מלשון ברכים, וכמו ויברך הגמלים, וכן ג"כ